

Läsning som gör skillnad

Bibliotekariers arbete ur ett biblioterapeutiskt perspektiv

Karin Bjerefeldt & Mark Wallenius

Examensarbete (30 högskolepoäng) i biblioteks- och informationsvetenskap för
masterexamen inom ABM-masterprogrammet vid Lunds universitet.

Handledare: Johanna Rivano Eckerdal

År: 2014

© Karin Bjerefeldt & Mark Wallenius

Title

Reading that makes a difference – the work of librarians from a bibliotherapeutic perspective

Abstract

The term bibliotherapy is well known in several scientific fields as well as among practitioners in the US and in the UK, but in Sweden there seems to be a more modest use of the term as well as presence of practical bibliotherapeutic activity. On the other hand, some of the effects of reading that are commonly associated with bibliotherapy in the scientific literature seems to be similar to the effects often mentioned in connection with the literature mediation that is performed and discussed in Sweden today.

Our aim with this master's thesis is to examine if bibliotherapeutic elements are included in the literature mediation oriented towards caregiving or social work conducted by librarians in Sweden, and if so, how this work can be understood in relation to the profession of librarians. The research questions that are used are the following: How does the definition of bibliotherapy in the research literature relate to the description given by Swedish librarians of their practical work oriented towards caregiving or social work? How is bibliotherapy described in the scientific literature? How do a number of librarians describe their work oriented towards caregiving or social work? Will that work conducted by librarians have any impact on librarians profession in Sweden in the long term, and if so, which ones?

In order to answer these questions a triangulatory approach has been used. Starting off with a systematic collection of scientific literature about bibliotherapy further on used in relation to empirical data collected by semi-structured interviews as well as in relation to Andrew Abbotts theoretical framework about professions.

Our results show that no standardized definition of the term bibliotherapy exists in the scientific literature and that bibliotherapeutic work can be performed in various ways. None of the librarians in the study are labeling their work as bibliotherapy but all of them are describing the aims and practical parts of their work in similar ways as bibliotherapeutic practice is described in the scientific literature. The study also reveals a mutual understanding among the librarians of fiction literature as something that can have a powerful impact on the health of readers, in either positive or negative ways. The study suggests that the common resistance among librarians towards emphasizing medical or therapeutic aspects of literature mediation could be handled by developing cooperation between librarians and professionals with other qualifications, so called professions of federation.

Master's thesis

Keywords

ALM; library and information studies, bibliotherapy, library, librarians, profession theory, jurisdiction

ABM; biblioteks -och informationsvetenskap, biblioterapi, bibliotek, bibliotekarier, professionsteori, jurisdiction, biblioterapi, litteraturförmedling

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Inledning och problemområde	5
1.1 Inledning	5
1.2 Syfte och forskningsfrågor	7
1.3 Avgränsningar och definitioner	8
1.3.1 Avgränsningar	8
1.3.2 Definition av centrala begrepp	9
1.4 Disposition	11
2 Teoretiskt ramverk	12
2.1 Professionsforskning	12
2.2 Andrew Abbotts professionsteori	13
2.2.1 Diagnosis, inference och treatment	13
2.2.2 Jurisdiction	14
2.2.3 Amalgamation och division	14
2.2.4 Abstract knowledge	15
2.3 Bibliotekarien och professionen	15
2.4 Teoretiskt perspektiv applicerat på vår studie	16
3 Metod	17
3.1 Litteraturmaterial	18
3.1.1 Urval litteraturmaterial	18
3.2 Kvalitativa intervjuer	19
3.2.1 Urval kvalitativa intervjuer	21
3.3 Bearbetning av litteratur- och intervjumaterial	21
3.4 Etiska överväganden	23
4 Presentation av litteraturmaterial	24
4.1 Presentation av textförfattarna	24
4.2 Bakgrund	24
4.3 Biblioterapi - en bakgrund	25
4.3.1 Sammanfattning	27
4.4 Termen biblioterapi	27
4.4.1 Sammanfattning	29
4.5 Biblioterapi och bibliotekarien	30
4.5.1 Sammanfattning	31
4.6 Biblioterapeutisk forskning	31
4.6.1 Sammanfattning	33
5 Presentation och analys av intervjumaterial	34
5.1 Presentation av verksamheterna	34
5.2 Jämförelser mellan verksamheterna och biblioterapi i forskningslitteraturen	36
5.2.1 Litteraturens och läsningens effekter	37
5.2.2 Matchning av litteratur	41

5.3 Bibliotekarien och professionen	42
5.3.1 Bibliotekariens jurisdiktion.....	43
5.3.2 Bibliotekarie, en semi-profession och/eller federationsprofession	45
5.3.3 Bibliotekariens abstrakta kunskap	49
6 Avslutande diskussion	51
6.1 Reflektioner kring studiens analys.....	51
6.2 Reflektioner kring teori- och metodval.....	56
6.3 Avslutande reflektioner och förslag till vidare forskning	57
7 Litteraturförteckning	59
8 Bilagor.....	62
8.1 Bilaga 1 - Intervjustöd	62
8.2 Bilaga 2 - Analysfrågor.....	64
8.3 Bilaga 3 - Presentation av forskare och textförfattare	65
8.4 Bilaga 4 - Arbetsfördelning	67

1. Inledning och problemområde

1.1 Inledning

Under en valbar kurs i litteraturförmedling inom ramen för vår bibliotekarieutbildning kom vi för första gången i kontakt med termen biblioterapi. Termen nämndes endast i förbigående, men sattes då i samband med litteraturens och läsningens hälsofrämjande och personlighetsutvecklande potential, vilket gjorde oss nyfikna på den.

Att litteratur kan bidra till att utveckla läsarens språkliga förmåga, att den kan ”öppna ögonen för nya världar” eller till och med göra läsaren mer empatisk är påstående som vi hört lyftas fram också i andra litteraturförmedlingssammanhang. Men vad är egentligen biblioterapi? Skiljer sig biblioterapeutiska verksamheter från andra litteraturförmedlande verksamheter, och i så fall hur?

Av våra första efterforskningar kunde vi förstå att biblioterapi är en tvärvetenskaplig term som kan placeras inom skilda ämnen såsom psykologi, medicin, pedagogik, litteraturvetenskap och vårt eget ämne biblioteks- och informationsvetenskap, och att biblioterapeutisk praktik kan utföras av personer med olika yrkesbakgrund. Samtidigt framstod det som att biblioterapi har en särskilt stark koppling till just bibliotek och bibliotekarier.

Termens något diffusa och undanglidande karaktär, av att ha starka band till biblioteksinstitutionen samtidigt som biblioterapeutisk behandling kan utföras av andra yrkesgrupper än bibliotekarier, och av att ha likheter med andra former av litteraturförmedling samtidigt som den möjligtvis skiljer sig från sådana, gjorde att vi fick lust att ägna vår masteruppsats åt att undersöka den mer på djupet.

Det visade sig tidigt att termen är etablerad framförallt i USA och Storbritannien, både inom forskningen och inom praktiska verksamheter, medan det i Sverige endast finns ett fåtal verksamheter som bedriver biblioterapeutiskt arbete och den svenska forskningen om fenomenet är i liten skala. En magisteruppsats om biblioterapi på svenska sjukhus visar att bara ett fåtal av de bibliotekarier som ingick i studien ens kände till termen (Aineland 2008, s. 30). Hos allmänheten har troligtvis litteraturprogrammet Babel i SVT spelat en viss roll för att sprida kännedom om termen biblioterapi i Sverige. Tv-programmet har en skämtsam inställning till företeelsen och tittare kan höra av sig till programmet för att få ”litterär hjälp” för de kriser som uppstår i livet. Enligt programredaktionen är ingen fråga för stor eller för liten för världslitteraturen¹.

¹ <http://www.svt.se/babel/biblioterapi-1>

Flera av litteraturens och läsningens effekter som verkade vara knutna till termen biblioterapi var som sagt inte främmande för oss. En fråga vi ställde oss var därför om någonting som skulle kunna kallas för biblioterapeutiskt arbete, eller åtminstone ha likheter med det, kanske i själva verket bedrivs inom fler litteraturförmedlande verksamheter i Sverige, trots att termen är relativt okänd. I slutändan fick just den frågan fungera som utgångspunkt för vår studie.

Det vi avser att undersöka är vilka likheter och skillnader som finns mellan å ena sidan praktiska litteraturförmedlande verksamheter som bedrivs vid bibliotek i Sverige och är inriktade mot vård eller socialt arbete och å andra sidan biblioterapi som den beskrivs inom forskningslitteraturen. De aspekter av verksamheterna som vi vill jämföra med forskning om biblioterapi är både det praktiska arbete som utförs och de bakomliggande resonemangen hos bibliotekarierna.

Vi vill undersöka om syftet med verksamheterna och de tillvägagångssätt som bibliotekarier som arbetar med dem har valt påminner om eller skiljer sig ifrån de syften och arbetsmetoder som forskningslitteraturen beskriver som biblioterapi, och om bibliotekariernas arbete bedrivs med utgångspunkt från en medvetenhet om forskning om litteraturens och läsningens hälsofrämjande och personlighetsutvecklande potential eller från ett mer intuitivt förhållningssätt till läsningens effekter. Vi vill också undersöka vilka arbetsuppgifter bibliotekarierna har i verksamheterna och hur detta arbete kan anses stå i relation till bibliotekarieprofessionen som sådan.

Som vi kommer att gå närmare in på i vår studie finns det många och olika definitioner av termen biblioterapi, som sammantagna kan ge ett diffust intryck av vad termen egentligen innebär. Från forskningshåll har det påpekats att framtida forskning om biblioterapi skulle kunna underlättas om termen ges en tydligare och mer enhetlig innebörd (Jack & Ronan 2008, s. 172). Vi menar att vår studie, genom att belysa termen biblioterapi, kan ses som ett bidrag till en precisering av termen.

Vi anser också att de olika slags synliggörande som vi syftar till att åstadkomma med vår studie kan vara viktiga för svensk biblioteksverksamhet i stort; om det förhåller sig så att arbetssätt och resonemang som liknar biblioterapi redan förekommer i litteraturförmedlande verksamheter vid svenska bibliotek skulle ett synliggörande av dessa kunna leda till en utveckling av dem, och om sådana arbetssätt och resonemang saknas kan ett synliggörande av den omständigheten bidra till att bereda plats för dem.

Att genom jämförelser relatera biblioterapeutisk forskning till svenska biblioteksverksamheter skulle även kunna underlätta ett överförande av befintlig kunskap och erfarenhet om biblioterapi till en svensk kontext och innebära att hjulet inte behöver uppfinnas på nytt om biblioterapeutiska verksamheter i framtiden kommer att bedrivas i Sverige på ett mer uttalat sätt än vad som är fallet idag. Vi menar att ett sådant överförande i förlängningen även skulle vara de svenska bibliotekens användare till nytta och därmed komma samhället till del i vidare bemärkelse.

1.2 Syfte och forskningsfrågor

I kommande avsnitt kommer vi att presentera studiens syfte och forskningsfrågor, samt en kort introduktion till studiens teoretiska utgångspunkter.

Syfte

Syftet med studien är att undersöka om de arbetsmetoder som ingår i ett antal biblioteksverksamheter i Sverige med koppling till vård eller socialt arbete påminner om eller skiljer sig ifrån biblioterapi som det beskrivs inom forskningslitteraturen, samt vilka konsekvenser dessa arbetsmetoder kan få för bibliotekarieyrket som profession.

För att kunna besvara undersökningens syfte har vi formulerat följande forskningsfrågor:

Forskningsfrågor

1. Hur förhåller sig forskningslitteraturens beskrivning av biblioterapi till ett antal bibliotekariers beskrivningar av sina arbetsmetoder inriktade på vård eller socialt arbete?

För att underlätta det jämförande som den första forskningsfrågan innebär har vi brutit ner den i två underfrågor:

- a) Hur beskrivs biblioterapi inom forskningslitteraturen?
- b) Hur beskriver ett antal utvalda bibliotekarier i Sverige sina arbetsmetoder inriktat på vård eller socialt arbete?

2. Kan det arbete som bibliotekarier utför inriktat på vård eller socialt arbete på sikt få några konsekvenser för bibliotekarieprofessionen i Sverige, och i så fall vilka?

Härmed har vi presenterat studiens syfte och frågeställningar och går nu vidare till att ge en kort introduktion till studiens teoretiska utgångspunkter.

I studien har vi använt oss av två olika teoretiska utgångspunkter. Den ena är ett omfattande litteraturmaterial bestående av forskningslitteratur om biblioterapi som vi själva sammanställt och som vi presenterar i kapitel 4. På ett sätt som kommer att framgå är litteraturmaterialet betydelsefullt för vår studie och ges därför ett stort utrymme såväl i metodavsnittet som i kapitlet där vi genomför vår analys och presenterar studiens resultat. Sammanställandet av litteraturmaterialet och vår användning av det beskriver vi ingående i studiens metodavsnitt. Den andra teoretiska utgångspunkten för studien är den amerikanske sociologiprofessorn Andrew Abbotts professionsteori, som vi främst använder till att undersöka vilka konsekvenser verksamheternas eventuella likheter med biblioterapeutiska arbetsmetoder skulle kunna få för bibliotekarieprofessionen i Sverige på sikt. Vi anser att Abbotts teori är lämplig för en sådan undersökning eftersom den redan är väl etablerad inom den biblioteks- och informationsvetenskapliga forskningen och eftersom Abbott själv har använt den till att studera bibliotekarieyrket. Bland annat kommer vi att ta fasta på en av Abbotts fallstudier i vilken han beskriver förändringar som har påverkat bibliotekariers professionella arbete. Från Abbotts teori har vi hämtat ett antal begrepp som vi avser att tillämpa som analysverktyg. Dessa begrepp förklarar vi

närmare i kapitel 2, där vi även ger en bakgrund till professionsteorier som företeelse och placerar in Abbotts teori i ett forskningssammanhang.

1.3 Avgränsningar och definitioner

Under genomförandet av studien har vi gjort vissa avgränsningar vad gäller sammanställning av litteraturmaterialet och användandet av termen biblioterapi, vilket vi presenterar inledningsvis i detta avsnitt. Därefter följer definitioner av begreppen biblioterapi, litteraturförmedling, litteraturmaterial, profession och brukare.

1.3.1 Avgränsningar

Biblioterapi har rötter i skilda ämnen som psykologi, medicin, pedagogik, litteraturvetenskap och biblioteks- och informationsvetenskap. För sammanställandet av studiens litteraturmaterial har vissa avgränsningar gjorts, vilket kommer att presenteras i kapitel 3. Vår urvalsprocess får som följd att forskningen huvudsakligen hämtas från biblioteks- och informationsvetenskap samt psykologi vilket innebär att forskning från övriga ämnen faller utanför studiens fokus.

Som vi redan har nämnt, och som vi kommer att gå närmare in på senare i vår studie, är termen biblioterapi etablerad framförallt i USA och Storbritannien, både när det gäller forskning och praktik, medan forskning om biblioterapi i Sverige endast sker i liten skala och de verksamheter som uttalat arbetar med biblioterapi är få. När vi har valt ut svenska biblioteksverksamheter att undersöka har det därför inte varit ett krav att dessa uttryckligen använder sig av termen biblioterapi. Istället har vi riktat in oss på verksamheter som vi med den förkunskap vi tillägnat oss genom våra förberedelser inför studien har kunnat anta skulle kunna innehålla likheter med biblioterapeutiska praktiker i andra länder. De biblioteksverksamheter vi har valt att undersöka är sådana som antingen har direkta kopplingar till vård eller socialt arbete eller som på annat sätt sätter skönlitteratur i samband med brukarnas livssituation.

På grund av studiens tidsmässiga ramar har vi också begränsat det geografiska området där de undersökta verksamheterna bedrivs till Skåne. Vi har även begränsat urvalet av undersökta verksamheter till sådana där litteraturförmedlingens främsta fokus ligger på skönlitteratur, då vi anser att kunskap om skönlitteratur på ett tydligare sätt ligger inom ramen för bibliotekariers traditionella kompetensområde, jämfört med psykologiska behandlingsformer förmedlade i text (som exempelvis så kallad "självhjälplitteratur" som också är vanligt förekommande i biblioterapeutiska sammanhang). Eftersom ett av syftena med vår studie är att undersöka vilken påverkan "biblioterapi-lik" arbetssätt har på bibliotekarieprofessionen har en avgränsning för studien också varit att enbart intervjua utbildade bibliotekarier.

Tidigare svensk forskning har visat att kännedom om termen biblioterapi inte är utbredd bland bibliotekarier i Sverige (Aineland 2008, s. 30). Då vi antog att en alltför stor användning av termen biblioterapi från vår sida skulle riskera att snarare utgöra ett hinder än en hjälp för oss under intervjuerna valde vi att närma oss termen på ett mer indirekt sätt. Istället har vi utgått från aspekter av biblioterapi som vi

kunnat urskilja i den forskning vi har tagit del av. Intervjupersonernas beskrivningar av praktiska arbetsmoment och resonemang kring litteraturens effekter på brukarna är exempel på aspekter som vi betraktat som värdefulla för studien. Intervjupersonerna informerades dock i förväg både skriftligt och muntligen om att studien syftar till att undersöka biblioterapi.

1.3.2 Definition av centrala begrepp

Nedan definierar vi studiens centrala begrepp; biblioterapi, litteraturförmedling, litteraturmaterial, profession och brukare. När begreppen används i texten utgår vi ifrån de förklaringar som presenteras i detta stycke.

Biblioterapi

Som kommer att framgå i studien existerar det inte någon entydig definition av termen biblioterapi. Termen används på olika sätt i olika sammanhang. I kapitel 4 där vi presenterar studiens litteraturmaterial ägnar vi ett helt avsnitt åt att behandla olika forskares och praktikers beskrivningar av termen. Eftersom vi anser att det är viktigt att ha en tydlig utgångspunkt vid genomförandet av studiens analys har vi beslutat oss för att välja en definition av biblioterapi som vi huvudsakligen håller oss till i vår egen undersökning. Den definition vi har valt är formulerad av Elisabeth Brewster (2011) och lyder som följer: "Bibliotherapy is the use of written materials (fiction, non-fiction, or poetry – typically in book form) as psycho-social support or psycho-educational treatment" (s. 2).

Valet är gjort med anledning av att Brewster är en forskare som verkar i vår samtid och som är väl insatt i biblioterapi, bland annat har hon skrivit en avhandling om det specifika ämnet. Brewster förhåller sig till termen på ett brett sätt som omfattar olika litterära genrer och olika former av behandlingar, vilket gör det möjligt för oss att applicera hennes definition på studiens olika verksamheter. Vi anser att hon belyser biblioterapiens olika effekter på ett för vår studie väl fungerande sätt, exempelvis genom att fastställa fyra olika funktioner som biblioterapi kan ha som vi funnit användbara att applicera på studiens empiriska material. Dessa funktioner kommer vi att beskriva närmare i studiens litteraturmaterial.

Vi vill samtidigt påpeka att vi betraktar Brewsters definition som ett av flera sätt att förstå termen. Ett av målen med vår studie är att bidra till att tydliggöra vad biblioterapi innebär, och därför anser vi att det är viktigt att vi förhåller oss till termen på ett öppet och förutsättningslöst sätt. Vid undersökandet av de biblioteksverksamheter som ingår i studien har vi också valt att utgå ifrån vad vi själva uppfattar som gemensamma nämnare hos flera av de definitioner vi tagit del av. Ett sätt att sammanfatta dessa gemensamma nämnare är att beskriva biblioterapi som en form av litteraturförmedling som framförallt är inriktad på brukares olika behov och där litteratur används som ett medel för att möta dessa, och där syftena antingen kan vara att främja brukares psykiska eller fysiska hälsa, att bidra till brukares personliga utveckling eller att hjälpa brukare att fungera i sociala sammanhang.

Litteraturförmedling

När vi använder ordet litteraturförmedling i vår studie har vi valt att låta begreppet innefatta allt slags arbete som syftar till att tillgängliggöra, rikta uppmärksamhet mot och sprida litteratur. Arbetet kan både vara direkt riktat mot människor, som exempelvis bokprat eller läsecirklar, eller indirekt, som inköp av böcker eller skyltning. I den innebörd vi lägger i ordet ingår också arbetet med att väcka lust eller motivation hos människor att tillgodogöra sig litteratur. Med detta förhållningssätt till ordet innefattar det även vad som i vissa fall kallas för läsfrämjande arbete.

Litteraturmaterial

Begreppet använder vi som benämning på det material av forskningslitteratur om biblioterapi som vi sammanställt på ett sätt som vi kommer att beskriva i studiens metodkapitel. Litteraturmaterialet omfattar både forskning från Sverige och från andra länder och behandlar biblioterapins bakgrund, definitioner, praktik, termens kopplingar till bibliotekarieprofessionen och biblioterapeutisk forskning. Vi menar att det är av vikt för studien att beskriva biblioterapins abstrakta begrepp och praktiska moment för att i studiens analysdel kunna sätta dem i relation till intervjumaterialet från de verksamheter som vi undersöker empiriskt. Som vi kommer att förklara närmare i metodkapitlet fungerar litteraturmaterialet i vår undersökning både som en bakgrund om biblioterapi och som ett slags teori som vi använder när vi analyserar studiens intervjumaterial.

Profession

Vi har redan nämnt att en av studiens teoretiska utgångspunkter är Abbotts professionsteori. När vi använder oss av begreppet profession håller vi oss därför till den definition av begreppet som Abbott (1988) själv föreslår: "[P]rofessions are exclusive occupational groups applying somewhat abstract knowledge to particular cases" (s. 8). Enligt Abbott är definitionen utformad i syfte att fungera som ett verktyg för att jämföra hur olika professioner utvecklas i relation till varandra, och i den lyfter Abbott fram den aspekt hos professioner som han menar är den mest grundläggande – förenandet av abstrakt och praktisk kunskap. Abbott medger att definitionen är vid, men att detta innebär att många olika yrken kan passa in i den (Abbott 1988, ss. 8-9).

Brukare

I studien använder vi begreppet brukare när vi omtalar de personer som de undersökta biblioteksverksamheterna riktar sig till. Brukare är ett ord som används inom biblioteksområdet men som många som inte är insatta i biblioteks- och informationsvetenskaplig forskning kan förknippa med andra sammanhang, som exempelvis vården. I jakt på ett enhetligt ord för de personer vars behov de undersökta verksamheterna har utvecklats för att möta har vi ändå valt brukare, dels för att ordet som sagt redan används inom den biblioteks- och informationsvetenskapliga forskningen, dels för att vi anser att det är en benämning som täcker in de olika personer med olika behov som det i det här fallet rör sig om

och som vi menar att alternativa ord som användare, låntagare eller deltagare hade varit för snäva för att kunna omfatta.

För konsekvensens skull använder vi ordet brukare i samtliga fall när vi beskriver och analyserar verksamheterna, oavsett hur de intervjuade bibliotekarierna själva har valt att benämna personerna ifråga. I intervjusituationerna har vi dock varit noga med att anpassa oss efter de benämningar som intervjupersonerna själva har använt, detta för att undvika missförstånd.

1.4 Disposition

I kapitel 1 har vi presenterat studiens problemområde, syfte och forskningsfrågor. Kapitlet innehåller även en redogörelse för studiens avgränsningar och definitioner av centrala begrepp.

I kapitel 2 presenterar vi uppsatsens teoretiska ramverk. Professionsteori förklaras och förankras, och Andrew Abbotts teori om professioner placeras i ett sammanhang. Från Abbotts teori har vi hämtat ett antal begrepp som vi avser att tillämpa som analysverktyg i kapitel 5. Abbotts teori används för att undersöka vilken påverkan verksamheternas eventuellt ”biblioterapi-lik” arbetsmetoder har på bibliotekarieprofessionen. Här ger vi även en förklaring av centrala begrepp inom det teoretiska ramverket och redovisar de analysverktyg som vi kommer att använda oss av i kapitel 5.

I kapitel 3 redogör vi för studiens metoder och vår användning av dem, hur urvalet av studiens litteratur- och intervjumaterial har gått till och hur materialet har bearbetats. I kapitlet tar vi också upp frågor gällande transparens i forskningsprocessen, tillförlitlighet och etiska aspekter.

I kapitel 4 redovisas studiens litteraturmaterial om biblioterapi som täcker bakgrund, definitioner, praktik, termens kopplingar till bibliotekarieprofessionen och biblioterapeutisk forskning. Kapitlet behandlar både svensk och internationell forskning och studien placeras i en biblioteks- och informationsvetenskaplig kontext.

I kapitel 5 ges en presentation och analys av studiens intervjumaterial. Genomförandet av analysen har tagit sin utgångspunkt både från det litteraturmaterial om biblioterapi som behandlats i kapitel 4 och från det teoretiska perspektiv som beskrivits i kapitel 2. Kapitel 5 inleds med en presentation av de praktiska verksamheter som ingått i studien.

I kapitel 6 redovisar vi våra slutsatser av studien, diskuterar den analys och de resultat som kommit fram i kapitel 5 samt gör en återkoppling till studiens syfte och frågeställningar. Här reflekterar vi också kring vår metodval och ger förslag på vidare forskning.

2 Teoretiskt ramverk

Som teoretiskt ramverk för studien har vi valt att använda Abbotts professionsteori. Vi vill med utgångspunkt från utvalda begrepp i Abbotts teori undersöka bibliotekariers yrkesidentitet och profession samt om det arbete som bedrivs i de verksamheter som ingår i studien på sikt skulle kunna få konsekvenser för bibliotekarieprofessionen i Sverige. Vi menar att Abbotts professionsteori är relevant att använda då han tillhör den nyare tidens professionsforskare och själv har studerat bibliotekarieyrket. Hans teori är dessutom väl etablerad inom biblioteks- och informationsvetenskaplig forskning.

2.1 Professionsforskning

För att förstå Abbotts teori är det till hjälp att ha viss kännedom om det sammanhang som denna teori existerar i, vilket i huvudsak är inom det sociologiska fältet. Vi kommer därför att inleda det här kapitlet med att ge en kort introduktion till fältet för professionsforskning.

Den svenske sociologiforskaren Thomas Brante (2009) lyfter fram två av de mer inflytelserika forskarna inom sociologi på 1900-talet, Talcott Parsons och Max Weber. Eftersom professionsteorin är sprungen ur sociologin har Parsons och Weber varit betydelsefulla för den professionsteoretiska utvecklingen. Brante (ibid.) beskriver hur Parsons under mitten av 1900-talet utvecklade strukturfunktionalismen. För professionsteorin innebar denna riktning att fokus lades på att den professionella kompetensen skulle användas på ett socialt ansvarsfullt sätt. Senare riktades kritik mot strukturfunktionalismen på grund av tanken om det sociala ansvaret, som av kritikerna ansågs vara mer av en politisk ideologi. På 70-talet växte istället nyweberianismen (en utveckling av Webers teorier) fram, där egenintresset var i fokus, jämfört med strukturfunktionalismens sociala ansvar. Brante (ibid.) kallar dessa två olika perspektiv för det naiva kontra det cyniska (s. 21).

För att ge en överblick av hur professioner har kategoriserats historiskt sett fram till idag vänder vi oss återigen till Brante (2009) som delat upp professioner i tre olika områden. Ett område är de klassiska professionerna som organiserades under 1800-talet, där exempelvis läkare och advokater ingår. Ett annat område är semi-professionerna, som utvecklades under efterkrigstiden. Där återfinns bland annat bibliotekarier, sjuksköterskor och socionomer. Dessa professioner integreras idag i universitetsvärlden genom längre utbildning och forskning. Brante (ibid.) exemplifierar särskiljande drag mellan kategorierna professioner och semi-professioner, som består i att de sistnämnda har lägre autonomi, att utbildningen som

hör till dem är mer tvärvetenskapligt inriktad än specialiserad och att de yrkesverksamma semi-professionerna både har lägre lön och lägre status än de klassiska professionerna (s. 32). Även Olof Sundin (2006), svensk forskare inom biblioteks-och informationsvetenskap, tar upp begreppet semi-profession och skriver att ”en profession förväntas ha en relation mellan forskning, utbildning och tillämpning, men om inte yrkesgruppens kunskap ges samhällelig acceptans är den svår att applicera i yrket” (s. 46). Som tredje kategori menar Brante (2009) att det går att urskilja en tredje generation professioner. I denna inkluderas yrken som knyts till nya högskolor och universitet, såsom fritidsledare och dataprogrammerare (s. 32).

Den nyare professionsforskningen söker nu ytterligare vägar för att förstå professionerna. Enligt Brante (2009) är ett av de mest inflytelserika verken inom professionsforskningen i nyare tid Abbotts *The system of professions*, som vi använder oss av i vår studie, då den förklarar på vilka sätt professioner blir dominerande och vilka aspekter av rivalitet som kan uppstå professioner emellan (ss. 17ff.). Abbott (1988) menar att hans teori baseras på idén om att professioner bör studeras ur ett helhetsperspektiv, det vill säga att yrkesgrupper står i relation till varandra och är delar av ett system (s. 33).

2.2 Andrew Abbotts professionsteori

Abbotts *The system of professions – an essay on the division of expert labor* (1988) har haft stort inflytande inom professionsteorin. Vi har använt den som vår huvudsakliga källa för Abbotts syn på professioners varande och utveckling i vår studie. Till vår analys har vi valt ut några av Abbotts begrepp då vi menar att dessa i kombination med studiens litteraturmaterial och intervjumaterial ger oss en verktygslåda som kan vara till hjälp för att förstå bibliotekarieyrket som profession.

De begrepp vi hämtat från Abbott är: *diagnosis*, *treatment*, *inference*, *jurisdiction*, *amalgamation* och *division* samt *abstract knowledge*, som alla kommer att förklaras i avsnitten nedan. För att undvika missförstånd som kan uppstå vid översättning har vi valt att använda oss av Abbotts begrepp på engelska.

2.2.1 Diagnosis, inference och treatment

Professioners huvudsakliga uppgift är att lösa problem av varierande slag, vilket i praktiken innebär tre olika faser: *diagnosis*, *inference* och *treatment*. *Diagnosis* innebär att identifiera det problem som ska lösas, *inference* handlar om en professionell bedömning av olika lösningar och faser *treatment* är de åtgärder som vidtas för att lösa problemet (Abbott 1988, ss. 40ff.). Tillsammans med dessa tre faser utmärks en profession av en gemensam teoretisk kunskapsbas, *abstract knowledge*, (ibid., s. 59), vilka sammantaget bildar vad Abbott kallar *jurisdiction*.

För att illustrera hur dessa faser kan appliceras i bibliotekariens vardag har vi valt arbetsuppgiften referenssamtal. Brukaren ber bibliotekarien om hjälp att hitta information om ett visst ämne inför ett uppsatsarbete. Bibliotekarien diagnostiserar situationen med att brukaren behöver stöd i arbetet med att söka information.

Inference i den här situationen blir ett resonemang tillsammans med brukaren. Bibliotekarien utgår från sin professionella kunskapsbas om olika sätt att söka information inom bibliotekets fysiska och virtuella bestånd samt informationsökning på webben. Detta arbete och resonemang leder fram till *treatment*, det vill säga att bibliotekarien hittar information åt brukaren eller ger brukaren de verktyg som den behöver för att själv ta reda på information.

2.2.2 Jurisdiction

Centralt för det professionella arbetet är länken mellan professioner och deras faktiska arbete, denna länk kallar Abbott för *jurisdiction* (1988, s. 20). Abbott anser att *jurisdiction* kan ses som en kollektiv syn på hur ett problem bör lösas samt en gemensam teoretisk kunskapsbas. Vidare menar Abbott (1988) att *jurisdiction* innebär att professionen anser sig ha tolkningsföreträde inom sitt område (s. 59). Genom begreppet *jurisdiction* tydliggörs också Abbotts fokus på professioners "görande", alltså själva arbetet och arbetsuppgifterna. Detta är en skillnad från många andra professionsteoretiker som enligt Abbot snarare fokuserar på hur arbetet är organiserat (Abbott 1988, s. 1).

Abbott (1988) har själv genomfört en fallstudie på informationsyrket och ansåg att informationsyrken kan delas upp i två grupper, de som arbetar med kvalitativ information och de som arbetar med kvantitativ information. I den förstnämnda gruppen återfinns bland annat bibliotekarierna och journalister och i den sistnämnda hamnar exempelvis statistiker och systemanalytiker (s. 216). I fallstudien beskriver Abbott (ibid.) flera förändringar som påverkat det professionella arbetet för bibliotekarierna. Starka sociala och kulturella krafter kan påverka hela yrket och leda till att vissa yrken helt försvinner och att nya tillkommer. Ett av de tydligaste exemplen på förändringar som påverkat bibliotekarierna är den teknologiska utvecklingen, vilken har förenklats vissa arbetsuppgifter och ersatt andra. Det är sådana förändringar som kan innebära att konkurrerande arbetsgrupper söker *jurisdiction* över bibliotekarieprofessionens område (ss. 215ff.).

2.2.3 Amalgamation och division

Abbott (1988) hävdar att alla professioner utöver viljan att "äga" ett professionsområde hela tiden försvarar det och försöker utöka området (s. 71). Det handlar dock om att hitta ett slags balans mellan utökat territorium och stark *jurisdiction*, eftersom ju mer ett yrkes *jurisdiction* vidgas desto mer abstrakt blir den, vilket kan leda till att det blir svårt att definiera professionen. Det ideala tillståndet är att befinna sig på mitten av abstraktionsskalan, det vill säga mitt emellan total konkretion och total abstraktion. För att nå denna balans använder Abbott (ibid.) begreppen *amalgamation* och *division*. *Amalgamation* handlar om att ett yrke utökar sin *jurisdiction* genom att ta till sig kunskaper från närliggande *jurisdiction*s. Detta är något som skulle kunna hända inom informationsvetenskapen, där bibliotekarierna, datatekniker och programmerare kan komma att utvecklas till en sammanhängande grupp. *Division* handlar däremot om interna specialiseringar som sällan är synliga utåt utan främst handlar om att höja statusen internt (ss. 102ff.). Abbott (ibid.) beskriver

professionsstrukturen som en pågående strid mellan professioner (se ovan nämnda strävan efter utökad *jurisdiction*), och för att undvika att en profession faller sönder bör området vara tydligt avgränsat. Professionsstrukturen påverkas framförallt på två olika sätt. Antingen genom externa krafter, som exempelvis ny lagstiftning, eller genom att andra professioner utmanar och försöker vinna nya områden (ss. 88ff.).

2.2.4 Abstract knowledge

Abstract knowledge innebär ett slags abstrakt kunskap och är enligt Abbott (1988) överlevnadsstrategin för en profession, det vill säga att *abstract knowledge* ger makt att kunna lösa gamla problem på nya sätt (s. 30). Som vi tidigare nämnt är Abbotts (ibid.) definition av profession ”professions are exclusive occupational groups applying somewhat abstract knowledge to particular cases” (s. 8), av vilken det framgår att Abbott betraktar kunskapssystemen och graden av abstraktionsförmåga som avgörande vid strider mellan professioner. Fokus ligger också här på själva utförande av arbete då den professionella kunskapen inte ses som något separat från dess tillämpning (s. 53).

Den abstrakta kunskapen kan ge varierande status till olika medlemmar i en profession, beroende på förmågan hos medlemmen att uttrycka kunskapen. Sundin (2006) menar att de yrkesgruppers medlemmar som på sin arbetsplats är beroende av andra professioners kunskapssystem får lägre status och tar som ett exempel upp sjuksköterskors förutsättningar att arbeta självständigt i relation till läkare (s. 51).

2.3 Bibliotekarien och professionen

Bland professionsforskare råder det oenighet kring huruvida yrkesgruppen bibliotekarier räknas som en profession eller inte. Historikern Anna Kåring Wagman (2008) menar att bibliotekarieyrket kan anses vara en profession eftersom det uppfyller två professionskriterier, relationen till brukare och arbetet för det allmännas bästa å ena sidan samt förekomsten av en etablerad biblioteks- och informationsvetenskaplig forskning och en akademisering av yrket å den andra. Ett argument för att betrakta bibliotekarieyrket som en semi-profession snarare än en profession är att det saknar en egen kunskapsbas (s. 21).

Abbott (1988) är dock kritisk till hur begreppet semi-profession används och menar att den typen av kategorisering är utan mening. Som vi tidigare nämnt brukar bibliotekarier räknas till de större semi-professionerna. Begreppen semi-profession och profession befinner sig i en hierarkisk relation till varandra där målet för semi-professionen är att utvecklas till en profession. Abbott (ibid.) riktar kritik mot detta synsätt då han menar att den utvecklingsmöjligheten inte finns inom exempelvis bibliotekarieprofessionen. Han anser att det är meningslöst att göra en åtskillnad mellan semi-professioner och professioner då både begreppen innefattar yrkesgrupper bestående av experter utan istället bör fokus ligga på utvecklandet av bibliotekarieprofessionen (s. 432).

Det som framförallt påverkar bibliotekarieyrket idag är den teknologiska utvecklingen, som inneburit att det uppstått en tävling bland experter inom det informationstekniska området, det vill säga vilken profession som ska äga området (Abbott 1998, s. 433). Abbott (ibid.) anser att det finns en framtid för bibliotekarieyrket då behovet av informationsåtervinning kommer att öka i det moderna samhället och att det kan komma att utvecklas elit-bibliotekarier med viss spetskompetens. Den viktigaste aspekten för bibliotekarieprofessionens överlevnad är dock, enligt Abbott, att den ingår i vad han kallar för federationsprofessioner. En federationsprofession är ett samarbete mellan en löst sammansatt grupp av yrkesverksamma som utför olika typer av arbete samtidigt som hela gruppen arbetar mot samma mål. Detta går att applicera på hur exempelvis bibliotekarier och IKT- (informations och kommunikationsteknik) pedagoger arbetar tillsammans på både folkbibliotek och skolbibliotek. Abbott (ibid.) hävdar att denna förmåga att samarbeta över professionsgränser gör att professionerna kommer att ha lättare att anpassa sig till förändringar i organisationen och arbetsuppgifter både idag och i framtiden, vilket i sin tur leder till en starkare profession som har möjlighet att överleva (s. 441ff.).

Kåring Wagman hävdar att forskningsområdet om bibliotekarieprofessionen är relativt litet i Sverige och att inspiration hämtas från forskare i Storbritannien, USA och Danmark (s. 4). Kåring Wagman ansåg att år 2008 var diskussionen kring bibliotekarieyrket som profession inte särskilt intensiv, utan istället ökade intresset för hur bibliotekarier avgränsar sig gentemot andra yrkesgrupper (s. 30).

2.4 Teoretiskt perspektiv applicerat på vår studie

Syftet med denna studie är bland annat att förstå huruvida bibliotekariers arbete inriktat på vård eller socialt arbete kan få konsekvenser för bibliotekarieprofessionen. Som tidigare nämnts är professionsforskning inom biblioteks- och informationsvetenskap relevant för vår studie i allmänhet och Abbotts professionsteori i synnerhet. Vi menar att de begrepp som vi valt ut: *diagnosis*, *inference* och *treatment*, *jurisdiction*, *amalgamation* och *division* samt *abstract knowledge* gör det möjligt att belysa studiens litteratur- och intervjumaterial ur ett professionsteoretiskt perspektiv, vilket i sin tur ger ett underlag för att förstå bibliotekariers arbete i relation till deras profession.

Översatt till vår studie är det relevant att studera huruvida ett biblioterapeutiskt arbete kan ses som en egen *jurisdiction*, och om så är fallet, hur processen ser ut inom en profession när en viss spetskompetens utvecklas. I vårt empiriska material har vi bland annat samlat beskrivningar av bibliotekariers arbete och resonemang kring vad som kan vara bibliotekariens specifika kompetens. Översatt till Abbotts begreppsvärld handlar detta om *inference* och om *treatment*.

Vi menar att Abbott använder sig av flera små pusselbitar som läggs till en helhet, det vill säga går ”inifrån och ut”, istället för att som många andra professionsteoretiker fokusera på strukturer. Exempelvis är Abbotts fokus på arbetsuppgifterna i sig en pusselbit. Abbotts pusselbitar ger oss verktyg för att i vår studie förstå bibliotekariens profession.

3 Metod

I det här kapitlet beskriver vi de metoder vi har valt för studien och hur vi har använt oss av dem. Vi förklarar också hur framtagandet av studiens litteratur- och intervjumaterial har gått till och hur vi resonerat kring urvalet. Därefter redovisar vi hur vi gått tillväga när vi bearbetat de olika sorternas material efter att de sammanställts och vilka etiska överväganden vi gjort inför studien.

Vi har använt oss av hermeneutiken som en reflektionsform i vår studie. Karakteristiskt för hermeneutiken är att delarna förstås om de sätts i relation till helheten och helheten förstås utifrån delarna, den så kallade hermeneutiska cirkeln (Alvesson & Sköldberg 1994, s. 115). Vi menar att denna reflektionsform är lämplig att använda tillsammans med triangulering vilket vi använt oss av vid genomförandet av studien. Ahrne och Svensson (2011) beskriver triangulering som ett kombinerande av olika metoder, typer av data eller teoretiska perspektiv som används för att angripa det undersökta fenomenet från olika håll. Detta möjliggör en mer komplex och aspektrik beskrivning av studieobjektet än vad som skulle ha varit möjligt med endast en metod (ss. 27ff.). Den kombination som vi, i enlighet med Ahrne och Svensson, har valt att göra består av tre delar. Den första är ett litteraturmaterial bestående av forskningslitteratur om biblioterapi, den andra är kvalitativa intervjuer med sex bibliotekarier som arbetar med litteraturförmedlande verksamheter inriktade på vård eller socialt arbete och den tredje är Abbotts professionsteori.

För oss har trianguleringen inneburit ett särskilt förhållningssätt till det litteraturmaterial som vi har sammanställt ur forskningslitteratur om biblioterapi. Vi har valt att använda litteraturmaterialet som en del av trianguleringen. Den fyller därmed inte enbart en funktion som bakgrund och genomgång av tidigare forskning utan har fungerat som en utgångspunkt för att ta fram de frågor som vi ställt till intervjumaterialet (se Bilaga 2) på ett sätt som vi kommer att beskriva mer utförligt nedan.

Triangulering av metoder är också ett sätt för oss att uppnå generaliserbarhet med vår studie. Ahrne & Svensson (2011) beskriver metoders generaliserbarhet som möjligheten att med en studie dra slutsatser som sträcker sig utanför de specifika fall som studeras, vilket är någonting som påverkar studiens relevans (s. 29). Enligt dem kan generaliserbarhet exempelvis bestå i ett överförande av forskningsresultat i "tid och rum", med andra ord hur en motsvarighet till det undersökta fenomenet kan se ut i andra länder och andra kulturer. De betonar att sådana jämförelser ofta är svåra att uppnå i ett och samma projekt, och att en förutsättning för den här typen av undersökningar är att hänvisa till tidigare forskning eller andra studier (s. 29). Vi anser att det sätt på vilket vi använder studiens litteraturmaterial i relation till materialet från intervjuerna kan ses som just ett sådant överförande.

Generaliseringar av kvalitativ forskning är något som enligt Alvesson och Sköldberg (1994) brukar ifrågasättas. Däremot kan mönster och tendenser skönjas och en förståelse för studiens problemområde är möjlig att göra, men däremot kan inte sanningar fastställas (s. 39). Ahrne och Svensson (2011) är också tydliga med att generaliseringar bör göras på ett kritiskt sätt där man inte tar för givet att det man valt att undersöka går att finna på andra platser och i andra situationer (s. 30). Till exempel har vi strävat efter att ha ett kritiskt förhållningssätt till vår undersökning och hålla den öppen för möjligheten att någonting som kan liknas vid biblioterapeutiskt arbete kanske överhuvudtaget inte bedrivs inom de verksamheter som vi undersöker.

Trianguleringen av metoder har alltså dels att göra med studiens generaliserbarhet och relevans, men är också en följd av studiens syfte och forskningsfrågor och en förutsättning för att termen biblioterapi, som ännu så länge i huvudsak är en amerikansk och brittisk företeelse, ska kunna fungera som utgångspunkt vid ett undersökande av praktiska verksamheter vid svenska bibliotek. Tanken är att genom trianguleringen och den hermeneutiska reflektionsformen ska de olika metoderna komplettera varandra och att det ska uppstå ett slags växelverkan mellan dem som både kan bidra till att synliggöra aspekter i de olika typerna av material som ligger till grund för vår undersökning och göra det möjligt för oss att sätta materialet från våra intervjuer i relation till en teoretisk förståelse av termen biblioterapi.

Kombinerandet av metoder har präglat studiens forskningsfrågor, där den första forskningsfrågan med tillhörande underfrågor öppnar för en jämförelse mellan litteraturmaterialet och intervjumaterialet och den avslutande forskningsfrågan berör studiens teoretiska ramverk och bibliotekarieprofessionen.

3.1 Litteraturmaterial

Vi anser att ett sammanställande av ett material av forskningslitteratur om biblioterapi är nödvändigt för att ge oss en uppfattning av hur biblioterapi kan beskrivas och vilka abstrakta element och praktiska moment som experter på området anser omfattas av termen. Vårt syfte med urskiljandet av sådana element och moment är att vi under studiens analys ska kunna sätta dem i relation till intervjumaterialet från de verksamheter som vi undersöker empiriskt.

3.1.1 Urval litteraturmaterial

Tidigt i arbetsprocessen med studien bestämde vi oss för att göra en bred sökning efter material om biblioterapi för att möjliggöra en mångfacetterad bild. Vår utgångspunkt vid sökningarna har varit att använda oss av "biblioterapi" alternativt "bibliotherapy" som huvudämnesord (*subject major heading*) och som har genomgått *peer review*-granskning.

Beslutet att göra en bred sökning på termen biblioterapi har gjort att vi utöver att söka i den för biblioteks- och informationsvetenskap ämnesspecifika databasen Library, Information Science & Technology Abstracts with Full Text (LISTA), har använt oss av Lunds Univeristets discoverysystem LUBsearch, databasplattformen EbscoHost och databaserna Scopus och Web of Science (ISI). Sökningar efter litteratur har också gjorts i

bibliotekskatalogerna Lovisa, Lunds Universitetsbiblioteks katalog och den nationella bibliotekskatalogen Libris. För att utöka träffar på material producerat i Sverige har vi gjort sökningar i SwePub, en nationell söktjänst för vetenskapliga publiceringar och i referensdatabasen Artikelsök för att hitta artiklar från svenska tidnings- och tidskriftsartiklar. För att få en bild av huruvida biblioterapi förekommer i den svenska biblioteksdebatten gjorde vi en särskild sökning i Biblioteksbladet, som är ett ledande organ inom biblioteksdebatten. Vid sökningarna i Artikelsök och Biblioteksbladet är det inte möjligt att filtrera sökningen efter peer review-granskning.

Den information om biblioterapi vi framförallt har velat få fram är sådan som kan ge en historisk bakgrund till termen, förslag på definitioner av den samt exempel på forskning som bedrivits om den. När vi gjort sökningarna har vi därför systematiskt kombinerat huvudämnesordet ("biblioterapi" alternativt "bibliotherapy") med andra ord, som exempelvis "historia", "definition" och "biblioteks- och informationsvetenskap", på engelska respektive svenska beroende på i vilken databas som sökningen utförts.

Efter ovannämnda sökningar följde näste steg i urvalsprocessen; bedömning av artiklarnas relevans för vår studie. Denna bedömning gjorde vi genom läsa igenom artiklarnas abstract. I detta urval har vi prioriterat artiklar skrivna nyligen framför mer daterade artiklar, då vi velat ta del av den mest aktuella forskningen om biblioterapi. På så vis har vi begränsat materialet till att omfattas av tjugotvå artiklar. Det har visat sig att dessa framförallt är författade i USA och Storbritannien, vilket kan betraktas som naturligt med tanke på att biblioterapins utveckling inom både forskning och praktik främst har ägt rum i de delarna av världen.

Vi har läst igenom samtliga av de utvalda artiklarna och lyft ut avsnitt som vi anser bidrar till att ge en översiktlig historisk och samtida beskrivning av termen biblioterapi, som vi sedan använt för att sätta ihop vårt litteraturmaterial. Under det här arbetet vi eftersträvat att belysa termen från olika håll och att lyfta fram så många aspekter av den som möjligt.

3.2 Kvalitativa intervjuer

Vid undersökandet av praktiska biblioteksverksamheter har vi använt oss av kvalitativa semistrukturerade intervjuer. Semistrukturerad intervju innebär att intervjuaren använder sig av en intervjuguide med olika teman och huvudfrågor, men där det också finns utrymme att avvika från guiden (Justesen & Mik-Meyer 2011, s. 46). Den kvalitativa intervjun ger även möjlighet att ställa olika typer av frågor, som exempelvis mer djupgående frågor och följdfrågor. Robert K. Yin (2013) beskriver den kvalitativa intervjun som ett samtal och att intervjun skapar en relation mellan intervjuaren och den som blir intervjuad. Relationen och därmed även intervjun påverkas av den enskilda deltagaren (Yin 2013, s. 138). Den enskilda deltagaren tolkar vi som både intervjupersonen och oss som intervjuare.

I vår studie har vi en reflexiv ansats vilken kännetecknas av tolkning och reflektion. Tolkningen spelar en viktig roll inom den samhällsvetenskapliga forskningen, denna sker både under insamling av empiriskt material och under analysarbetet (Ahrne & Svensson, 2011, s. 184). I praktiken innebär detta att allt empiriskt material passerar oss som forskare innan det presenteras i studien. Den reflekterande forskningen innebär att under hela forskningsprocessen ta i beaktande hur olika språkliga, sociala, politiska och teoretiska element är sammanvävda och hur den personliga och

intellektuella involveringen påverkar det empiriska materialet. Denna ansats möjliggör en kunskapsbildning som handlar om förståelse för fenomen snarare än fastställer sanningar (Alvesson & Sköldberg 1994, s. 12). I vår studie har den reflexiva ansatsen inneburit en medvetenhet om att vi är med och skapar det empiriska materialet, att vi under arbetets gång diskuterat våra tolkningar av det empiriska materialet och sett på vårt intervjumaterial ur olika perspektiv.

Genom att undersöka verksamheter i Sverige är det möjligt att knyta termen biblioterapi till en svensk kontext och att bidra till den svenska forskningen som hittills inte varit särskilt omfattande inom det biblioterapeutiska området. Vi har genomfört intervjuer med bibliotekarier från sex olika verksamheter som är inriktade på vård eller socialt arbete. Eftersom vi vill undersöka verksamheterna så förutsättningslöst som möjligt menar vi att den kvalitativa semistrukturerade intervjun är en lämplig metod, då vi antar att den ger intervjupersonerna möjlighet att lyfta fram aspekter som är oväntade för oss.

De verksamheter vi har valt att undersöka är inte uttalat biblioterapeutiska, detta val grundar sig på skäl som vi kommer att gå närmare in på under avsnittet om urvalet för våra kvalitativa intervjuer. Josefine Aineland (2008) har i en studie om biblioterapins roll på sjukhus visat att få av de intervjuade bibliotekarierna ens kände till termen biblioterapi (s. 30). Denna omständighet har fått oss att göra antagandet att en alltför stor användning av termen biblioterapi från vår sida riskerar att snarare utgöra ett hinder än en hjälp för oss under intervjuerna. Till frågorna i vårt intervjustöd har vi således inte använt termen biblioterapi i någon större utsträckning, men dock varit tydliga gentemot intervjupersonerna med att biblioterapi är en del av det som vår studie syftar till att undersöka.

Som ett sätt att ge intervjupersonerna möjlighet att gå djupare i sina beskrivningar av verksamheterna och inte avbryta dem i onödan har det inte varit något krav att intervjufrågorna ska följas i en bestämd ordning. Vi har betraktat intervjufrågorna som ett "intervjustöd" istället för en "intervjuguide". Intervjufrågorna har fungerat både som ett stöd som har gett samtalen styrning och som ett slags kontrollinstrument som vi kunnat använda för att försäkra oss om att samtliga aspekter av verksamheterna som vi velat ha information om tagits upp under intervjuerna. Vid skapandet av intervjustödet har vi dels utgått från litteraturmaterialet och dels från professionsteori. För att närma oss biblioterapi på ett mer indirekt sätt under intervjuerna har vi utgått från några av de beskrivningar av biblioterapi som vi kunnat urskilja vid sammanställandet av litteraturmaterialet, vilket har påverkat frågorna kring exempelvis de praktiska momenten av verksamheterna och intervjupersonernas tankar kring litteraturens effekter på deltagarna. Professionsteorins inverkan på intervjustödet blir tydligt i de frågor som berör betydelsen av intervjupersonernas roll och inverkan på verksamheterna.

Intervjuerna genomfördes på intervjupersonernas respektive arbetsplatser enligt intervjustödet som vi redovisar i Bilaga 1. Vid samtliga intervjuer har vi varit två intervjuare och en intervjuperson. I genomsnitt tog varje intervju 60 minuter. Fördelningen mellan oss som har intervjuat har varit att vi turats om med att ha rollen som huvudansvarig för ställandet av frågor och att ha en mer tillbakadragen roll med ansvar för att behålla en helhetskoll på intervjustödet och att ställa följdfrågor om så behövts.

Samtliga intervjuer spelades in med hjälp av en mobiltelefon och det inspelade materialet skrevs därefter ut i sin helhet. Vi delade upp de sex intervjuerna mellan oss och transkriberade tre intervjuer var. Transkriberingen gjordes noggrant och för att notera pauser, harklingar, skratt och tankepauser som vi bedömde kunde vara viktiga för förståelsen av texten använde vi kommentar om detta inom hakparentes. I kapitel 5 presenteras flera citat från intervjuerna. Citeringarna har redigerats något för att anpassas till skriftspråk. Kvale (1997) beskriver transkriberingen som en tolkande process i sig, vilket i sin tur leder till att intervjumaterialet som vi använder i vår analys är en konstruktion, det vill säga att muntlig kommunikation har blivit skriftlig (ss. 147ff.). Denna konstruktion av överföra muntlig kommunikation till skriftlig text återkommer inom hermeneutiken; ” traduire traittori – att översätta är att förråda”. Det är av vikt att vara medvetna om att den transkriberade intervjun är en tolkning av ett levande samtal där vissa saker som exempelvis kroppsspråk och tonfall går förlorat (Kvale & Brinkman, 2009, s. 194). Vi är medvetna om att redan under transkriberingen påverkar vi materialet och blir en del av det.

3.2.1 Urval kvalitativa intervjuer

Vi har tagit beslutet att samtliga intervjupersoner som ingår i vår studie ska vara utbildade bibliotekarier. Urvalet är en följd av studiens teoretiska perspektiv, med vilket vi avser undersöka bibliotekarieyrket som profession, och också ett sätt att försäkra oss om att undersökningen håller sig inom det biblioteks- och informationsvetenskapliga området. Detta urval är någonting som också påverkat valet av verksamheter att undersöka, eftersom en förutsättning för att en verksamhet skulle kunna ingå i studien har varit att en bibliotekarie är involverad i den.

Som vi tidigare nämnt har vi inte haft som ett krav att de verksamheter vi undersöker själva påstår sig arbeta med biblioterapi. Vi har istället riktat in oss på biblioteksrelaterade verksamheter som vi utifrån den forskningslitteratur vi gått igenom antar skulle kunna innehålla biblioterapeutiska aspekter eller moment. Vårt urval har resulterat i att vi intervjuat bibliotekarier som arbetar i verksamheter inriktade mot vård eller socialt arbete.

3.3 Bearbetning av litteratur- och intervjumaterial

Rennstam och Wästerfors (2011) påpekar att en analys inte kan produceras genom att till punkt och pricka följa en "metod", utan att den som analyserar istället bör utveckla ett självständigt sätt att presentera sin analys i ett slags dialog mellan empiriskt material och teori (s. 209). Enligt Kvale (1997) är den vanligaste formen av intervjuanalys en användning ad hoc av olika angreppssätt och tekniker (Kvale, s. 184). Några exempel på tekniker som Kvale lyfter fram är att söka efter mönster i det insamlade materialet, att skapa kontraster, eller att göra jämförelser (s. 185). Under bearbetningen och analysen av materialet för vår studie har vi använt oss av en blandning av olika angreppssätt som vi hämtat från Rennstam och Wästerfors samt Kvale.

Ett tillvägagångssätt som Kvale ger exempel på är att teoretisk litteratur inom det ämne som undersöks kan ligga till grund för ett formulerande av olika dimensioner som sedan delas in i underkategorier (s. 178). Översatt till vår studie blir detta exempel på hur vi arbetat med studiens litteraturmaterial. Genom att analysera och urskilja olika aspekter av biblioterapi i litteraturmaterialet formulerade vi frågor att ställa till intervjumaterialet (se Bilaga 2). Dessa frågor fungerade också som ett slags kategorier som vi sorterade intervjumaterialet utifrån. Kategorierna tilldelades varsin färg som vi därefter använde vid genomläsningen av det empiriska materialet vilket gjorde materialet mer hanterbart.

Under arbetet med att färglägga och kategorisera vårt intervjumaterial blev det tydligt för oss att det fanns olikheter mellan de undersökta verksamheterna, något som från början inte varit lika uppenbart. Olikheterna har bland annat att göra med verksamheternas form, där vissa bedrivs i projektform och andra som etablerade verksamheter med arbetsmetoder som blivit rutinmässiga. Bibliotekariernas roller i de olika verksamheterna skiljde sig mycket åt, till exempel vad gäller arbetsuppgifter, samarbeten med andra yrkesgrupper och möjlighet att påverka verksamheternas utformning och beslutsgångar. Denna svårighet påverkade formuleringen av kategorierna, eftersom vi behövde göra dessa tillräckligt generella för att momenten och aspekterna från de olika verksamheterna skulle kunna bli möjliga att jämföra med varandra längre fram.

Rennstam och Wästerfors understryker vikten av att reducera sitt material. "Ju fler infallsvinklar en studie ger prov på, desto yttligare och kortare blir varje infallsvinkel beskriven" (s. 203). Efter att vi sorterat intervjumaterialet begränsade vi därför analysen till att endast fokusera på några av kategorierna. Vi utgick ifrån de kategorier som vi ansåg var mest lämpliga för att besvara studiens forskningsfrågor och där det teoretiska perspektivet kunde användas i analysen. De underkategorier vi arbetade utifrån var följande:

- Bedrivs verksamheten tillsammans med andra yrkesgrupper och i så fall vilka?
- Vad vill man åstadkomma med verksamheten? Syftet med verksamheten?
- Vem fattar beslut kring verksamhetens delar?
- Vad tillför bibliotekarien till verksamheten? Varför behövs en bibliotekarie? Vad hör till bibliotekariens kompetens?
- Vad tillför de andra yrkesgrupperna till verksamheten? Varför behövs de andra?
- Hur resonerar bibliotekarien kring litteraturens effekter på läsaren, i de specifika verksamheterna och i allmänhet?

Det fortsatta analysarbetet har vi sedan utfört genom att göra jämförelser mellan kategorierna i intervjumaterialet och de delar av litteraturmaterialet som legat till grund för kategorierna, samt genom att använda vårt teoretiska ramverk som ett analysverktyg. Denna beskrivning av vårt tillvägagångssätt har vi presenterat för att göra vår arbetsprocess överskådlig och transparent.

3.4 Etiska överväganden

Inom svensk forskning finns det, enligt Kvale och Brinkman (2009), en enighet om att följa etiska principer som berör aspekter som frivillighet, informerat samtycke och konfidentialitet (s. 84). För att möjliggöra konfidentialitet för våra intervjupersoner har vi i samtal med dem informerat om hur intervjuerna är tänkta att användas i vår studie och att vi inte kommer att använda deras namn. Vi kommer inte heller att namnge de bibliotek där verksamheterna genomförs. Att vi däremot använder oss av verksamheternas namn är ett beslut som vi resonerat oss fram till och fattat i samråd med vår handledare, och som inte har varit oproblematiskt eftersom vi värnar om intervjupersonernas anonymitet. Anledningen till att vi namnger verksamheterna är att vi menar att läsoplevelsen ökar, texten blir mer lättillgänglig och intervjupersonernas bidrag till studien blir tydligare. Vi anser också att transparensen i vårt urval och användandet av vårt intervjumaterial blir tydligare och detta ökar i sin tur tillförlitligheten i studien. Kvale och Brinkman (2009) tar upp att intervjupersonen ska respekteras och visas omsorg och att vi som forskare ska minimera riskerna för olägenheter för den (s. 64). Vi har informerat intervjupersonerna om att verksamheternas namn kommer att nämnas i studien, och de har uttryckt en insikt om att det därigenom skulle kunna vara möjligt att förstå också vilka de själva är. Samtidigt har vi beskrivit verksamheterna på ett sätt som vi menar respekterar våra intervjupersoner och värnar om deras integritet.

Yin (2013) lyfter fram ytterligare en etisk utmaning som varit viktig för vår studie; utmaningen att granska allt litteratur-och intervjumaterial öppet och ärligt. Forskaren påverkar urvalet, vilket i sin tur påverkar studiens resultat. För att öka trovärdigheten för vår studie har vi därför valt att förklara våra metodologiska val och vår arbetsprocess så transparent som möjligt. Yin (ibid.) menar också att en forskare öppet ska redovisa ställningstaganden (ss. 48ff.). Med anledning av detta vill vi vara tydliga med att en utgångspunkt för studien har varit vår tro på litteraturens positiva kraft och särskilda värde. Vi är medvetna om att denna utgångspunkt kan komma att påverka vår förståelse och tolkning av materialet och därför är det viktigt att vi under studien förhåller oss till det.

4 Presentation av litteraturmaterial

I det här kapitlet presenterar vi studiens litteraturmaterial. Avsnittet inleds med en presentation av författarna till den forskningslitteratur som vi har använt oss av. Därpå följer en bakgrund till termen biblioterapi, exempel på olika förslag till definitioner av termen och en beskrivning av relationen mellan termen och bibliotekarieyrket. Kapitel avslutas med en genomgång av tidigare forskning.

4.1 Presentation av textförfattarna

Biblioterapeutisk forskning bedrivs inom ett flera vetenskapliga discipliner. Det litteraturmaterial vi har sammanställt är skrivet av olika författare med bakgrund inom olika områden och med olika nationalitet (för en detaljerad presentation se Bilaga 3). Med utgångspunkt från forskarnas ämnestillhörighet kan de delas in i två huvudsakliga grupper: biblioteks- och informationsvetenskap och psykologi.

Till det biblioteks- och informationsvetenskapliga området hör brittiskan Elisabeth Brewster, de amerikanska forskarna Len Levin, Ruthann Gildea, Ya- Ling Lu, Paula McMillen och Rhea Joyce Rubin, samt finska Riitta Papunen. Från Sverige finner vi Lisbeth Larsson som främst är verksam inom litteraturvetenskapen.

Följande forskare har sin rötter i psykologi: brittiske Neil Frude, australienska Kevin R. Ronan, amerikanska Dale-Elizabeth Pehrsson samt amerikanska Melissa Allen Heath med fokus på hälsa.

4.2 Bakgrund

Som vi nämnt i metodkapitlet är huvuddelen av de artiklar om biblioterapi som vi funnit lämpliga att använda till att sammanställa studiens litteraturmaterial producerade i USA och Storbritannien. Anledningen till detta, som kommer att framgå ännu tydligare nedan när vi beskriver biblioterapins tillkomst och framväxt, är att termen har sin starkaste tradition i de länderna. Vår bakgrund om biblioterapi, översikt över biblioterapeutisk forskning och bibliotekariers relation till termen berör således i huvudsak amerikanska och brittiska förhållanden. Trots det anser vi att litteraturmaterialet är relevant för vår studie av biblioteksverksamheter i Sverige. Dels för att erfarenheterna av biblioterapi i USA och Storbritannien är större än i Sverige, och att de omständigheter som råder kring biblioterapi i de länderna skulle kunna bli aktuella i Sverige om biblioterapi i framtiden skulle få ökad spridning även här, dels

med tanke på inriktningen för vår studie, som går ut på att jämföra ett material hämtat från forskningslitteraturen (som är mer omfattande i USA och Storbritannien än det är i Sverige) med praktiska förhållanden i Sverige. Litteraturmaterialet får alltså sin svenska kontext just *genom* denna jämförelse som kommer att utgöra en del av vår analys.

Något som kommer att framgå av vårt litteraturmaterial är att teoretiska resonemang om biblioterapi ofta hänger nära samman med biblioterapeutiska praktiker. Detta beror bland annat på att flera av de personer som haft betydelse för biblioterapins framväxt har verkat som både praktiker och teoretiker, och på att det verkar ha varit ett naturligt sätt även för andra forskare att beskriva biblioterapi med utgångspunkt från praktiskt arbete.

4.3 Biblioterapi - en bakgrund

Tanken att läsning kan ha läkande effekter går att härleda ända tillbaka till antiken. Någoting som ofta nämns i texter om biblioterapins historia är en inskription ovanför ingången till biblioteket i Alexandria, grundat på 300-talet f.kr, som i engelsk översättning lyder: "Medicine for the Mind" (Heath et al. 2005, s. 563). Liknande idéer förekom även på medeltiden och var under en period präglade av en syn på litteratur som bärare av religiösa moralvärden. En av de tidigast dokumenterade användningarna av läsning i läkande syfte ägde rum år 1272 på sjukhuset Al-Mansur i Kairo, där koranläsning ingick i patienternas behandling (Jack & Ronan 2008, s. 164).

På 1700-talet började litteratur användas vid behandling av mentalsjuka i Frankrike, Italien och England (McCulliss 2012, s. 24). Under den här perioden genomgick den terapeutiska användningen av litteratur gradvis ett slags institutionalisering som hängde samman med den ökande förekomsten av bibliotek på sjukhus. På 1800-talet spreds idéerna även till USA, där bibliotek och bibliotekarier blev en etablerad del av mentalsjukhusen (Jack & Ronan 2008, ss. 164ff.).

Från den västerländska historien finns det också exempel på att "fel sorts litteratur" har ansetts kunna vara skadlig. Vid mitten av 1800-talet var denna syn utbredd och gällde framförallt kvinnors läsning av romaner, men i vissa fall också Bibeln. Det finns exempel på bibliotek på vårdanstalter i USA där de intagna nekades tillgång till Bibeln eftersom läsning av den ansågs kunna leda till religiösa avvikelser från den protestantiska tron, vilket under den här tiden på vissa platser ansågs som ett uttryck för vainsinne. Dock finns det även exempel från samma tid på litteraturförmedling i terapeutiskt syfte där delar ur Bibeln användes som tröst och som behandling av melankoli (Levin & Gildea 2013, ss. 89ff.).

Termen biblioterapi myntades dock inte förrän år 1916, av amerikanen Samuel McChord Crothers (Jones 2006, s 24). Biblioterapins ställning stärktes i USA under första världskriget. Detta berodde både på att termen tidigt fick ett flertal starka förespråkare och på kriget i sig, under vilket bibliotekarier kom att fylla viktiga funktioner på krigssjukhusen. Biblioterapiforskarna Jack och Ronan (2008) hänvisar i en artikel till den amerikanske filologen W.B. McDaniel, som kallat biblioterapi för "a hospital library baby of World War I" (s. 166). Efter krigets slut fortsatte

biblioterapeutiska behandlingsformer att spridas på de amerikanska sjukhusen för krigsveteraner (VA hospitals). Ett exempel är hur Sadie P. Delaney, chefsbibliotekarie på ett av sjukhusen, på 1920-talet använde sig av litteratur i behandlingen av patienterna och propagerade för samarbeten mellan bibliotekarier och vårdpersonal (Jones 2006, s. 24).

En person vars verksamhet innebar ett slags kursändring för biblioterapin var bibliotekarien och biblioterapeuten Alice I. Bryan. I sina artiklar, som hon lät publicera på 1930-talet, argumenterade hon för att biblioterapi inte uteslutande behöver vara riktad mot personer med psykiska problem utan också kan vara till hjälp för att lindra mindre allvarliga bekymmer i människors vardag. Bryans artiklar kom att ha stor påverkan på både den biblioterapeutiska forskningen och praktiken och ge dem en delvis ny inriktning (Lu 2008, s. 47).

1939 grundade de ansvariga för sjukhusbiblioteken inom American Library Association (ALA) en biblioterapeutisk kommitté, vilket innebar att biblioterapi fick ett slags officiell status inom det amerikanska biblioteksväsendet (ibid.). Efter andra världskrigets slut utökades biblioterapin till att nå utanför det rent medicinska området (ibid.). Och med tiden har den biblioterapeutiska praktiken vidgats, både vad gäller vilka litterära genrer som kan ingå i behandlingen, där såväl självhjälpsböcker som lyrik finns representerat, och vilka yrkesgrupper som utför behandlingen, där socialarbetare, psykologer och lärare är några exempel (Jack & Ronan, 2008, ss. 171ff.). Idag spänner sammanhangen där biblioterapi ingår över ett brett fält som omfattar allt från behandling av vanligt förekommande problem hos i övrigt friska personer till medicinsk behandling av mer allvarliga psykiska problem (Heath et al 2005, s. 566).

Någonting som varit viktigt för biblioterapins utveckling är framväxten av ett antal olika praktiska metoder och arbetssätt. Ett exempel som haft stort inflytande på biblioterapin är Rhea Joyce Rubins handbok *Using Bibliotherapy - A Guide to theory and practice* från 1978, i vilken hon lade fram sina idéer om praktiskt biblioterapeutiskt arbete. Handboken har sedan dess utkommit i ett antal reviderade upplagor, och i den forskningslitteratur vi har tagit del av refereras det flitigt till den.

Enligt Brewster (2009) är den biblioterapi som bedrivs i Storbritannien idag främst inriktad på att behandla personer med psykiska besvär som depression, oro eller aggression. Det förekommer dock även biblioterapi som vänder sig till människor som har andra typer av problem med sin livssituation, till exempel sådana som genomgår en sorgprocess (s. 400). I USA är det vanligt att biblioterapi förekommer som en del i KBT-behandling, kognitiv beteendeterapi (Levin & Gildea 2013, s. 90). Biblioterapi används också såväl i pedagogiska sammanhang, till exempel för att underlätta inläring, som i medicinska, som ett komplement till behandling av personer med andningsbesvär, hjärtsjukdomar eller ätstörningar (Brewster 2009, s. 400). Företeelsen "böcker på recept" (book prescription) är något som sprider sig i Storbritannien. Professorn Neil Frude var 2003 den förste att starta ett program för böcker på recept, den så kallade Cardiff-modellen, som går ut på att allmänläkare skriver ut böcker på recept som brukaren tar med sig till ett folkbibliotek där en bibliotekarie väljer ut en lämplig bok utifrån en förutbestämd lista (Frude 2005, s. 31).

I Sverige förekommer biblioteksrelaterat biblioterapeutiskt arbete endast i liten utsträckning. Ett exempel är en verksamhet vid stadsbiblioteket i Norrköping som

riktar sig till missbrukare. Ytterligare ett exempel är *Godnattsagor inifrån*, vars tillkomst präglats av biblioterapeutiska idéer. Uppslaget till verksamheten kommer från England och den väletablerade och prisbelönta verksamheten "*Bedtime Stories*". *Godnattsagor inifrån* går ut på att fängelseinterner får hjälp med att stärka relationen till sina barn genom att läsa in barnböcker på CD som de skickar hem till familjerna.

4.3.1 Sammanfattning

År 1916 myntades termen biblioterapi och under första världskriget stärktes biblioterapins ställning bland annat genom att bibliotekarier spelade en viktig roll på de amerikanska krigssjukhusen. Under 1900-talet utvecklades biblioterapin i olika riktningar och dess användningsområde nådde utanför det medicinska fältet. Detta möjliggjorde för fler yrkesgrupper att börja arbeta biblioterapeutiskt, som exempelvis lärare. Idag används biblioterapi till att behandla många olika typer av problem, allt från vardagsbesvär hos i övrigt friska personer till svårare psykiska åkommor.

4.4 Termen biblioterapi

Vad som egentligen omfattas av termen biblioterapi har det sedan lång tid tillbaka rätt oenighet kring (Brewster 2009, s. 400). I det här avsnittet kommer vi att ge exempel på några av de olika förslag till definitioner av termen som existerar idag. Avsnittet är avsett att vara ett slags översikt som visar på definitionernas bredd. Vi vill dock vara tydliga med att vi i vår studie har valt att utgå från Brewsters (2011) definition: "Bibliotherapy is the use of written materials (fiction, non-fiction, or poetry – typically in book form) as psycho-social support or psycho-educational treatment" (s. 2).

Förslagen till definitioner av biblioterapi är alltså många, och de kan både vara enkla, som "helping with books", och mer mångtydiga, som "the guided use of reading, always with a therapeutic outcome in mind" (Jones 2006, s. 24). Rubin (1978) som nämndes i det föregående avsnittet, och som haft en avgörande roll för utvecklingen av den biblioterapeutiska praktiken, föreslog definitionen: "A program of activity based on the interactive processes of media and the people who experience it. Print or nonprint material, either imaginative or informational is experienced and discussed with the aid of a facilitator" (s. 2). Som framgår av Rubins definition lägger hon vikt vid flera aspekter av den biblioterapeutiska processen, där förutom ett inslag av interaktivitet och diskussion också den vägledande personen, "a facilitator", och materialet som aktiviteten utgår ifrån lyfts fram.

Även forskaren Ya-Ling Lu (2008), som skrivit ett flertal artiklar om biblioterapi och angränsande former av litteraturförmedling, påpekar att definitionerna av termen biblioterapi finns i många olika varianter. Hon lyfter fram två av dessa som hon menar är representativa för var sin ände av spektrat av definitioner. Den ena beskriver hon som mer rigid och omfattar biblioterapins medicinska aspekter: "Bibliotherapy is a clinical treatment in which a trained facilitator or therapist uses a selected work of literature to guide discussions with the participant(s), with the aim of integrating their

'feelings and cognitive responses' and consequently affecting change". Den andra är en mer kortfattad och vid variant: "Bibliotherapy is sharing a book or books with the intent of helping the reader deal with a personal problem" (Lu 2008, s. 47).

Forskare och praktiker som har försökt skapa en definition har haft olika sätt att göra det på, exempelvis genom att betona en viss del av den biblioterapeutiska processen. Ett sätt har varit att utgå från de olika syften som kan finnas med biblioterapeutisk behandling, som kan vara att bistå brukaren med information som antingen innehåller förslag till lösningar på problem eller stimulerar till diskussion kring problemen, att kommunicera nya synsätt och värderingar, eller att skapa en medvetenhet hos brukaren om att den inte är ensam om sina problem. Ett annat förslag är att den biblioterapeutiska processen innebär ett upprättande av en relation mellan en läsare och en bok där läsaren förändras på ett märkbart sätt till följd av relationen (McCullis & Chamberlain 2013, ss. 14ff.).

Ett inte helt ovanligt sätt att försöka definiera biblioterapi verkar vara att utgå från biblioterapeutisk praktik och jämföra och beskriva hur olika biblioterapeutiska behandlingsformer skiljer sig ifrån varandra. Rubin (1978) gjorde en indelning av biblioterapi i tre övergripande kategorier: *Institutional bibliotherapy*, som är en individuell behandling utförd på en institution, där bibliotekarier samarbetar med medicinsk personal vid valet av litteratur och där läsningen framförallt syftar till att ge brukaren förströelse och annan information. *Clinical bibliotherapy*, som är en form av gruppterapi för personer med känslomässiga problem eller beteendestörningar, där gruppen antingen leds av en läkare eller bibliotekarie eller där de båda professionerna samarbetar. Den tredje är *developmental bibliotherapy*, som riktar sig till psykiskt friska personer, där litteraturen antingen kan användas för att frigöra brukarens fantasi eller som undervisning och där processen leds av en bibliotekarie, en lärare eller en person från någon annan yrkeskategori och syftar till att främja normal utveckling, självinsikt och god psykisk hälsa hos brukaren (ss. 3ff.).

Professorn och psykologen Neil Frude (2005), som tagit initiativet till Cardiff-modellen som vi tidigare nämnt, urskiljer tre former av biblioterapi. Den första är att en bok väljs ut till brukaren som sedan på egen hand får ta till sig innehållet. Den andra är då brukarens läsning följs upp genom handledning. Den tredje formen är när brukaren träffar en terapeut och fungerar i det fallet som ett komplement till den övriga terapeutiska behandlingen (s. 32).

Samuel McChord Crothers, som myntade termen, lyfte fram samtalet kring litteraturen som en viktig del av den biblioterapeutiska processen (Jack & Ronan 2008, s. 165). Tanken att litteraturen kan fungera som ett slags katalysator för samtal är central inom många former av biblioterapi ännu idag (Papunen 2004, s. 94).

Brewster (2009) ger uttryck för en öppen hållning till biblioterapeutiska praktiker: "In fact, most aspects of bibliotherapeutic practice are open to discussion" (s. 401). Brewster (2011) identifierar fyra olika funktioner som biblioterapi kan fylla, samtliga knutna till litteraturläsningen: En känsloladdad funktion, som innebär att läsaren identifierar sig med och får utlopp för sina känslor med hjälp av litteraturen. En funktion där litteraturen kan fungera som verklighetsflykt. En social funktion, då biblioterapin genomförs i grupp och litteraturen utgör grunden för samtal och diskussion, samt en informativ funktion, där litteraturen bistår läsaren med information och råd om självhjälp (s. 205).

Caroline Shrodes, en av centralgestalterna inom biblioterapins utveckling, använde sig av psykologins teoribildning när hon försökte ringa in biblioterapi och beskrev den process som brukaren genomgår med ett antal begrepp som motsvarade psykoterapins faser. Dessa begrepp var ”identifikation” (med karaktärer eller händelser), ”projektion” (läsarens möjlighet att tillskriva andra sina känslor), ”katharsis” (ett slags emotionell rening) och ”insikt” (medvetenhet och en känsla av tillhörighet) (Jones 2006, s. 25). Shrodes teorier kring terapeutisk läsning har haft stor påverkan på dagens syn på biblioterapi (Brewster 2009, s. 402).

Det finns också antaganden om att biblioterapi kan leda till att brukaren antingen tillägnar sig nya positivt laddade egenskaper eller utvecklar egenskaper som den redan har, såsom empati, en positiv självbild, nya intressen, tolerans och social anpassningsförmåga, och att läsning kan bidra till kognitiv utveckling, där kritiskt tänkande, ökad självinsikt och problemlösningsförmåga är exempel på saker som förbättras (McCullis & Chamberlain 2013, s. 15).

Frude (2005) menar att biblioterapi visserligen förtjänar att erkännas som en form av terapi och bör erbjudas på vårdcentraler, men att den inte ska betraktas som ett universalmedel som passar alla personer och kan behandla alla former av psykisk ohälsa (s. 32). Det finns exempel på studier som ställt sig kritiska till biblioterapi som terapeutisk metod, i synnerhet när den använts som enda metod och inte som ett komplement till andra former av behandling (Heath et al 2005, ss. 565ff.). Flera studier visar att biblioterapi fungerar som mest effektivt som ett komplement (Jones 2006, s. 25). Den omständighet att biblioterapi ofta bara utgör en av flera delar i omfattande terapeutisk process gör det dock svårt för forskare att bevisa vilka verkningar som har åstadkommit av just biblioterapi (Pehrsson & McMillen 2007, s. 2).

4.4.1 Sammanfattning

Sedan lång tid tillbaka råder det oenighet kring vad som omfattas av termen biblioterapi. Definitionerna av termen är många och kan vara såväl detaljerade som kortfattade och öppna för tolkning. Även uppfattningarna om vilket eller vilka slags problem hos brukaren som biblioterapi kan användas till att åtgärda skiljer sig åt. Tillvägagångssätten för att ringa in termen har varit olika. Ett sätt har varit att skilja olika slags biblioterapeutiska praktiker från varandra och ett annat att utgå från de effekter som biblioterapi och läsning kan ha på brukaren. Det finns också en uppfattning om att biblioterapi är mest lämplig som komplement till annan terapeutisk behandling. Vi menar dock att det finns vissa saker som forskarna är eniga om när det gäller termen: till exempel att litteratur kan ha en inverkan på läsarens psykiska hälsa. Utöver detta finns det olika åsikter om hur, av vem och för vem biblioterapi ska praktiseras.

4. 5 Biblioterapi och bibliotekarien

Trots det faktum att biblioterapi har utvecklats i nära samband med hälsovården är dess band till biblioteket starka (Levin & Gildea 2013, s. 90). En bidragande orsak kan vara den biblioterapeutiska kommitté som grundades 1939 inom American Library Association. Kommittén gav biblioterapi ett slags officiell status inom det amerikanska biblioteksväsendet (Lu 2008, s. 47). Också i Storbritannien har biblioterapi starka band till biblioteket, bland annat eftersom det biblioterapeutiska arbete som förekommer idag framförallt bedrivs på offentliga bibliotek (Brewster 2009, s. 400). Forskning har visat att biblioteket som institution kan vara till hjälp för personer som lider av psykisk ohälsa som söker sig utanför den traditionella vårdkedjan. Faktorer med en positiv inverkan på biblioteksbesökaren är det breda utbudet av litteratur och en upplevelse av biblioteksmiljön som lugnande och välkomnande (Brewster 2011, s. 231).

Kopplingen mellan biblioterapi och bibliotek som institution är alltså tydlig i studiens litteraturmaterial. Däremot är kopplingen mellan biblioterapi och bibliotekarieprofessionen inte lika uppenbar. Enligt Lu (2008) finns det inte några formella kompetenskrav på de personer som utför biblioterapi (s. 47). I litteraturmaterialet lyfts dock kompetenser som till exempel kunskap om litteratur och förmåga att förmedla den fram som betydelsefulla inom biblioterapeutiskt arbete. Heath et al (2005) menar att en av de viktigaste delarna i den biblioterapeutiska processen är kunskap om litteratur och att den person som utför biblioterapi är väl insatt i brukarnas behov och intressen samt har förmågan att kunna förmedla litteratur. Vidare understryker Heath et al (ibid.) att den valda litteraturen ska sättas i ett sammanhang och att deltagaren ska ges utrymme att diskutera och reflektera kring vald litteratur (ss. 569ff.). Också Jones (2006) framhåller vikten av kunskap om litteraturförmedling i biblioterapeutiska sammanhang. Enligt Jones (ibid.) är en av de mer komplexa delarna av biblioterapi just den som handlar om litteraturförmedling: "It is not the definition of bibliotherapy that is perplexing, but rather the worry that the principle of 'giving the right patron the right book at the right time' could turn into a troika of wrongs—the wrong patron, the wrong book, and the wrong time" (s. 24).

Många bibliotekarier känner igen sig i flera av ovan nämnda kompetenser och framförallt i kärnkompetensen litteraturkännedom, trots detta menar Lu (2008) att många bibliotekarier ifrågasätter om de har den kompetens som krävs för att utföra biblioterapi. Ett av skälen är att termen i sig för tankarna till medicinskt utbildad personal och att bibliotekarier inte identifierar sig som kliniskt verksamma terapeuter (Lu 2008, ss. 47-48). Även Jones (2006) pekar på att bibliotekarier tenderar att värja sig mot termer som innehåller ordet "terapi", eftersom de anser att detta riskerar att skapa förvirring kring bibliotekariens roll (s. 24). Inom biblioterapeutiskt arbete är det vanligt att olika yrkesgrupper arbetar tillsammans och det kan bli problematiskt om det finns en otydlighet kring rollfördelningen. Till exempel kan det vara otydligt huruvida det är bibliotekarien eller terapeuten som har det yttersta ansvaret för valet av den litteratur som ska ingå i behandlingen (Brewster 2009, s. 401). Denna osäkerhet inför termen biblioterapi kan vara en förklaring till att Lu (2008) hävdar att det finns exempel på biblioteksverksamheter där termen biblioterapi inte används men som ändå i någon mening kan betraktas som biblioterapeutiska (ss. 47ff.).

4.5.1 Sammanfattning

Studiens litteraturmaterial lyfter fram en tydlig koppling mellan biblioterapi och bibliotek som institution, däremot är det inte lika tydligt att bibliotekarieprofessionen är särskilt lämpad för biblioterapeutiskt arbete. För oss framstår dock de kompetenser som beskrivs viktiga inom biblioterapin som kompetenser som kan tillskrivas bibliotekarieprofessionen. Trots att flera kompetenser finns inom professionen är det många bibliotekarier som ifrågasätter om de är tillräckligt kompetenta för att utföra biblioterapi.

4.6 Biblioterapeutisk forskning

Den existerande biblioterapeutiska forskningen och praktiken kan knytas till flera olika yrkesområden och vetenskapliga fält. Den största delen av den vetenskapliga litteraturen om biblioterapi är skriven inom det psykologiska området, men det förekommer också forskning inom medicin-, vård- och biblioteksområdet (McCullis 2012, s. 29) samt inom skolområdet (Heath et al 2005, s. 565).

Brewster (2011) riktar kritik mot litteraturen om biblioterapi och lyfter fram problem såsom låg kvalitet, att den tar sin utgångspunkt i daterad forskning och att den praktiska användbarheten kan ifrågasättas. Hon menar att den undermåliga kvaliteten hos forskningen kan vara en förklaring till varför biblioterapin inte har spridits i större utsträckning. Mer aktuella studier har försökt att komma till rätta med den bristande kvaliteten, men kritiken mot forskningen om biblioterapi har fortsatt och menar att forskningen innehåller bristande metodik, tveksamheter kring opartiskhet, för lite data och för lite kritisk analys (s. 12).

Det verkar således finnas ett behov av mer forskning om biblioterapi och biblioterapeutiska praktiker, något som efterfrågas av bland annat Pehrsson och McMillen (2007, s. 2). Jack och Ronan (2008) menar att det krävs en precisering av termen för att den framtida forskningen ska kunna utvecklas (ss. 178-179).

Vi har i denna studie funnit att den svenska forskningen om biblioterapi och biblioterapeutiska verksamheter är begränsad. Magnus Persson (2011), professor i litteraturvetenskap vid Malmö Högskola, menar däremot att det sker en renässans för biblioterapin i Sverige (s. 13). Anders Palm (2009), professor i litteraturvetenskap vid Lunds Universitet, ser positivt på biblioterapins etablerande i Sverige. Han lyfter fram att intresset för humanistisk medicin har fått en ökad betydelse inom medicinforskningen och att det inom vårdutbildningen finns ett område som heter "omvårdnadsetetik", vilket Palm (ibid.) menar är ett tecken på att biblioterapin börjat få en erkänd plats inom den svenska akademiska världen. Även utanför det medicinska utbildningsområdet, som exempelvis juridik och ekonomi, anses skönlitterär läsning vara ett sätt att tillägna sig kunskap om människan och fungera som ett komplement till specifika fackkunskaper (ss. 307ff.). Persson (2011) anser att skönlitteratur kan ha en stor betydelse för yrkesgrupper inom vård och omsorg, exempelvis kan läsning göra en läkare bättre på att kommunicera med sin patient och få en ökad förståelse för patienten (s. 13).

2012 gjordes en omfattande litteraturutredning i Sverige med uppdrag att analysera litteraturens ställning och identifiera utvecklingstendenser inom litteraturområdet. En av forskarna som bidragit med sin kunskap är Lisbeth Larsson, professor i litteraturvetenskap vid Göteborgs universitet. Larsson (2012) menar att antagandet att berättelser fyller viktiga funktioner i människors liv idag är etablerat och att synen på litteraturläsning är påverkad i en positiv riktning (ss. 155ff.).

Den biblioterapeutiska forskningen i Sverige är begränsad men det finns några exempel som vi anser är relevanta att belysa. Antologin *Att tala eller att tala. Litteraturterapi – ett sätt att växa* presenteras ibland som den första boken på svenska om litteraturterapi (litteraturterapi menar vi är jämförbart med biblioterapi). Artiklarna i antologin handlar både om vad biblioterapi är och ger exempel på biblioterapeutiska verksamheter. Inger Erikssons doktorsavhandling från 2006 *Poesiläsning som meningsskapare. En studie om poesigrupper på sjukhem och hospice* är också av värde då den visar på litteraturens effekter på läsaren. Under våren 2014 genomfördes ett forskningsprojekt vid Göteborgs Universitet som gett mer kunskap om hur läsning av skönlitteratur påverkar sjukskrivna kvinnor. Projektet presenterades skriftligen av Cecilia Pettersson under namnet *Mellan självbekräftelse och självförglömmelse. Om terapeutisk läsning 2014*.

Vid flera svenska lärosäten är biblioterapi representerat som uppsatsämne på ett antal kandidat, master- och magisteruppsatser. Vi har valt att nämna några av dessa och urvalet grundar sig på kriterier som att de är skrivna inom biblioteks- och informationsvetenskap på master- eller magisternivå och har publicerats under senare delen av 2000-talet. Redan tidigare har vi nämnt masteruppsatsen *Biblioterapi på sjukhus - En kvalitativ undersökning av sjukhusbibliotekariers syn på biblioterapi* skriven av Josefine Aineland (2008) vid Borås Högskola. Pernilla Fredriksson vid Umeå universitet har skrivit masteruppsatsen *Biblioterapi eller personutvecklande läsning? - Stödgruppen som bokcirkel för vuxna barn till missbrukare*. Fredriksson menar att biblioterapeutiskt arbete bedrivs i Sverige. I likhet med många andra studier ger Agneta Heinös magisteruppsats "*Man behöver inte vara officiellt deprimerad*" - *Om biblioterapi som biblioteksverksamhet, med Kirklees i England som exempel från 2004*, inget rakt och entydigt svar på vad biblioterapi är. Samma år skrevs ytterligare en magisteruppsats vid Borås Högskola om biblioterapi av Ann-Sofi Bjarne och Katarina Larsson med titeln *Läsaren i den informella läsecirkeln*. Bjarne & Larsson menar att vid utövande av biblioterapi ska en utbildad terapeut medverka och de bedömer att de läsecirkel som ingått i deras studie inte kan ses som biblioterapi. Vid samma lärosäte skrevs 2011 magisteruppsatsen *Barn söker i bibliotek - en kunskapsöversikt* av Annelie Carlsson & Maria Johansson. Studien visar att det finns utvecklingsmöjligheter för biblioterapi där exempelvis referenssamtalet anses kunna utvecklas till en mer djupgående rådgivning. De pekar också på att ämnet verkar vara utforskat område och efterfrågar mer forskning. Vid Uppsala universitet skrev Sonja Fagerholm år 2012; *Livsviktig läsning: En fallstudie av ett biblioterapeutiskt projekt på ett finskt äldreboende*. Denna studie visar på biblioterapi i praktiken och att metoden kan vara ett stöd i åldrandet.

Vi menar att det finns gemensamma nämnare för uppsatserna; en enighet kring att avsaknaden av en tydlig definition av biblioterapi leder till svårigheter att bedöma vad som är biblioterapi och biblioterapeutiska verksamheter, att biblioterapin har positiva effekter samt att mer forskning på området efterfrågas.

4.6.1 Sammanfattning

I USA och Storbritannien är biblioterapi etablerat, både som praktik och forskningsområde, medan det i Sverige däremot bedrivs i mindre skala. Gemensamt för både den nationella och internationella forskningen är en önskan om en entydig definition av biblioterapi samt att mer forskning på området bör bedrivas.

5 Presentation och analys av intervjumaterial

I det här avsnittet kommer vi att presentera och analysera studiens intervjumaterial. Avsnittet inleds med en beskrivning av de verksamheter som studiens intervjupersoner arbetar med. Därefter följer en presentation och analys av intervjumaterialet som tar sin utgångspunkt både i det litteraturmaterial som tidigare presenterats och i Abbotts professionsteori.

5.1 Presentation av verksamheterna

Nedan följer en presentation av de svenska biblioteksverksamheter inriktade mot vård och socialt arbete som vi har undersökt. Presentationen grundar sig på intervjupersonernas egna beskrivningar av verksamheterna och hur verksamheterna beskrivs i informationsbroschyrer och på hemsidor. Verksamheten *Bokfika* skiljer ut sig något bland verksamheterna då kopplingen till vård eller socialt arbete inte är lika tydlig hos den som hos de övriga. Eftersom *Bokfika* delvis är inriktad på att förmedla och skapa samtal kring litteratur som behandlar brukarnas känslor och livssituationer anser vi ändå att den hör hemma i undersökningen.

Godnattsagor inifrån, folkbibliotek

Den första verksamheten är *Godnattsagor inifrån*. Verksamheten startades 2008 av ett folkbibliotek i Skåne i samarbete med kriminalvården och en frivilligorganisation. Verksamheten bedrivs på fängelser och leds av en bibliotekarie i samarbete med kriminalvårdare och en berättarpedagog. Under sex träffar får en grupp med utvalda manliga brukare ta del av boktips, berättarövningar och information om nyttan med läsning och berättande. Syftet är att ge brukarna mod och lust att läsa högt för sina barn och att öka deras medvetenhet om litteraturens kraft och vikten av läsning för barns utveckling. Målet med träffarna är att färdigställa CD-skivor med berättelser som brukarna själva har läst in, som sedan skickas hem till familjerna tillsammans med ett bokpaket med barnböcker. Verksamheten är främst inriktad mot att möta behoven av läsutveckling och av en fungerande relation till föräldern hos brukarnas barn, och brukarna i fängelset ses som ett medel att nå dessa.

Vuxenverksamhet, sjukhusbibliotek

Den andra verksamheten är en biblioteksverksamhet på ett sjukhus inriktad mot vuxna brukare. Den primära brukargruppen är patienter på sjukhuset, men även anhöriga och personal på sjukhuset har möjlighet att ta del av verksamheten. På

biblioteket kan brukarna låna olika typer av medier såsom böcker, tidningar, musik, ljudböcker, e-böcker samt använda internet. Brukare som är inlagda på sjukhuset har också möjlighet att låna CD-spelare, DVD-spelare, läsplattor, underhållningsfilmer och spel till sina rum. Bibliotekarien bedriver även uppsökande verksamhet genom att gå med bokvagn till vissa av avdelningarna på sjukhuset, framförallt till de psykiatriska avdelningarna. Brukare kan också ringa till bibliotekarien och efterfråga böcker eller andra medier som sedan levereras till avdelningarna. Utöver detta erbjuder biblioteket även populärmedicinska föreläsningar och patientutbildningar, samt information av olika slag kring hälsa och sjukdomar i form av exempelvis böcker, broschyrer, tidskrifter och filmer.

Barn och unga, sjukhusbibliotek

Den tredje verksamheten vi har undersökt är barnverksamheten på ett sjukhusbibliotek. Verksamheten riktar sig främst till barn och unga som är inlagda på sjukhuset, men även till deras anhöriga samt sjukhuspersonal. Barnbibliotekarien har ett nära samarbete med sjukhusskola, BUP-skola och lekterapi, och i verksamheten ingår också att bibliotekarien går med bokvagn till samtliga barnavdelningar på sjukhuset, bland annat barn- och ungdomspsykiatriska avdelningar. På biblioteket och bokvagnen finns barn- och ungdomsböcker, ljudböcker, filmer, musik, spel, tidningar, CD- och DVD-spelare att låna. Brukarna har möjlighet att kontakta biblioteket och få böcker och andra medier levererade till avdelningarna. Barnbibliotekarien kan också anlitas för att ge service till avdelningarna eller för att ge information om biblioteket.

Kultur på recept, folkbibliotek

Den fjärde verksamheten heter *Kultur på recept*. Verksamheten är ett regionalt samarbetsprojekt mellan offentliga och privata vårdenheter med en samordnande rehabkoordinator. Brukarna som deltar i verksamheten har genomgått en medicinsk bedömning och fått ett recept utskrivet till sig som innehåller kulturaktiviteter under tio veckor. Brukarna är långtidssjukskrivna inom diagnosgrupperna lätta och medelsvåra depressioner, stress, ångest, långvarig smärta i nacke, axel, rygg samt generaliserad smärta. Syftet med verksamheten är att undersöka huruvida kulturupplevelser kan vara en del av en rehabiliteringsprocess samt att öka delaktigheten för denna målgrupp. Brukarna deltar i gruppaktiviteter förlagda till kulturhus, konserthus, folkbibliotek, museum, teater och trädgårdar. Aktiviteterna kombineras med samtal och diskussioner om det upplevda.

Den del av *Kultur på recept* som vi har undersökt är verksamheten som bedrivs på folkbiblioteket, dit brukarna kommer vid två tillfällen. Biblioteksdelen går ut på att grupperna ska lära känna biblioteket och vad det har att erbjuda. Träffarna leds av två bibliotekarier och innehåller rundvandring på biblioteket, boksamtal och berättarövning med deltagarna. Genom högläsning av noveller, stycken ur romaner och sagor syftar boksamtalen till att väcka brukarnas intresse för litteratur och lust att dela med sig av sina egna minnen av böcker.

Bokfika, folkbibliotek

Den femte verksamheten bedrivs av en barnbibliotekarie på ett folkbibliotek och riktar sig till barn mellan 9 och 12 år. Verksamheten går ut på att bibliotekarien tipsar om böcker och försöker att väcka samtal kring dessa eller andra böcker och läsoplevelser som brukarna har haft. Träffarna är ungefär en timme långa och äger rum en gång i månaden. Det krävs ingen föransmälan och brukarna kan vara med en gång eller komma varje gång. Träffarna har olika teman. Vissa teman bestämmer barnbibliotekarien själv och vissa teman formuleras tillsammans med brukarna. Temana kan vara litterära genrer såsom ”deckare” och ”fantasy”, ämnen som brukarna är intresserade av, som ”djur” eller ”sport”, eller känslor, som ”kärlek”, ”sorgligheter” och ”längtan”. Bibliotekarien tipsar om böcker som berör temat och strävar efter att skapa en samtalsmiljö där brukarna diskuterar det de har läst.

Pappa & jag, folkbibliotek

Den sjätte och sista verksamheten som vi har undersökt heter *Pappa & jag* och bedrivs på ett folkbibliotek. Verksamheten är ett pilotprojekt som utgör en del av ett långsiktigt jämställdhetsarbete på biblioteket. Målgruppen är pappor till barn under tre år som träffas på biblioteket och deltar i sex träffar. Projektet består av två spår, ett kortsiktigt och ett långsiktigt. Det kortsiktiga spåret utgörs av träffarna där brukarna deltar i berättarworkshopar ledda av berättarpedagoger där de utvecklar sin förmåga att läsa högt. Det långsiktiga spåret är att pedagogerna tillsammans med en bibliotekarie ska ta fram en inspirationskarta för hur föräldrar kan skapa berättarstunder med sina barn. Till träffarna är brukarna välkomna att ta med sig sina barn då biblioteket erbjuder barnpassning under tiden som workshoparna äger rum. Målet med berättarworkshoparna är att brukarna ska utvecklas och inspireras som berättare och få kunskap om berättandets betydelse för barns språkutveckling, självförtroende, fantasi och framtida intresse för litteratur, och att brukarnas barn ska få fler manliga läsande förebilder.

5.2 Jämförelser mellan verksamheterna och biblioterapi i forskningslitteraturen

I detta inledande avsnitt av analysen resonerar vi kring de verksamheter som vi har undersökt genom att göra jämförelser med studiens litteraturmaterial. Syftet är att undersöka om det finns delar i verksamheterna som har likheter med eller skiljer sig ifrån det som den forskningslitteratur vi har tagit del av beskriver som biblioterapi.

I avsnittet kommer vi att rikta in oss på de aspekter av termen biblioterapi som vi anser är de mesta grundläggande och som förenar många biblioterapeutiska verksamheter, det vill säga läsningens effekter och förmedlandet av litteratur. Vi kommer att belysa hur studiens intervjupersoner resonerar kring de effekter som läsning kan ha på brukarna och kring förmedlandet av litteratur i verksamheterna. Vi kommer också att undersöka vilka syften som finns med verksamheterna och hur dessa kan jämföras med vad vi anser vara det syfte som förenar många

biblioterapeutiska verksamheter: att litteratur används för att möta brukares psykiska, medicinska eller sociala behov.

Som vi tidigare nämnt har Brewster (2011), vars definition av biblioterapi vi valt att använda som huvudsaklig utgångspunkt för vår undersökning, identifierat fyra olika funktioner som biblioterapi kan fylla som alla är knutna till läsning: en känsloladdad funktion, en funktion som hjälper läsaren till verklighetsflykt, en informativ funktion och en social funktion (s. 205). Dessa funktioner kommer vi i denna inledande del av analysen att använda oss av i vår analys.

5.2.1 Litteraturens och läsningens effekter

Att läsning av skönlitteratur kan ha effekter på brukarna är samtliga av studiens intervjupersoner eniga om. Däremot har de olika uppfattningar om vilka dessa effekter är eller om de ens går att urskilja på något tydligt sätt. En av intervjupersonerna understryker att effekterna ofta är svåra att mäta och uttrycker sig så här:

Man kan inte säga 'oj vad frisk du blev'. Men det finns vinster som är annorlunda.

Kultur på recept, folkbibliotek

Intervjupersonens uttalande går också att förstå som att hen bär på en övertygelse om att trots att effekterna av läsning är svåra att mäta finns det annorlunda, eller särskilda, effekter som just läsningen kan ge. Att läsning kan tillföra någonting särskilt är flera av intervjupersonerna inne på. Ett annat exempel är intervjupersonen från *Godnattsagor inifrån*, som menar att läsning kan bidra till någonting särskilt i upprättandet av en relation mellan en förälder och ett barn:

Det försöker man ju säga, att det är bland det underbaraste som finns. Det är bland det underbaraste du kan ge ditt barn. Den stunden och den... Det livet liksom som den historien ger.

Godnattsagor inifrån, folkbibliotek

Intervjupersonernas resonemang kring läsningens effekter innehåller flera beröringspunkter med Brewsters (2011) fyra funktioner som nämndes i avsnittets inledning. Vilka funktioner som tas upp och vilka funktioner som ingår i intervjupersonernas arbete skiljer sig dock åt mellan de olika verksamheterna.

Känsloladdad funktion

Samtliga av studiens intervjupersoner uttrycker att läsning av litteratur som brukaren känner igen sig i och identifierar sig med kan fungera som ett stöd och bidra till att brukaren får utlopp för sina känslor, det vill säga det som Brewster (2011) benämner som biblioterapins känsloladdade funktion (s. 205). Intervjupersonen från Bokfika beskriver den känsloladdade funktionen så här:

Att man kan känna tröst i att inte vara ensam om en känsla eller en tanke. Om man har upplevt någonting. Eller bara att man går och funderar över någonting. [...] Att det finns fler som har tänkt de tankarna eller har varit i de situationerna

innan. Att man liksom inte är själv om det. Att man har ett behov av igenkänning i det man läser.

Bokfika, folkbibliotek

På ett liknande sätt resonerar intervjupersonen som arbetar med barn och unga på sjukhusbiblioteket och är tydlig med att hen anser att igenkänningen kan bidra till brukarens tillfrisknande:

Ett sätt för dem att bearbeta det de håller på att gå igenom. Att läsa om det, eller liksom känna igen sig i andra berättelser och så. Så att jag tror ju att det kan hjälpa till i tillfrisknandet.

Barn och unga, sjukhusbibliotek

Intervjupersonerna pratar om just vikten av igenkänning. Att läsaren får möjlighet att lära sig mer om sig själv och andra, och att få en ökad förståelse för andras situation och att man inte är ensam om att känna som man gör. Ett annat exempel på behovet att sätta ord på sina känslor uttrycker intervjupersonen från *Bokfika*. Hen berättar att temat sorgligheter var ett önskemål från brukarna och att hen tolkar detta önskemål som ett behov hos brukarna att få sätta ord på känslor och tankar om sorg. Brewster (2011) beskriver det som ett sätt att få utlopp för sina känslor. En av intervjupersonerna som arbetar på sjukhusbibliotek menar också att igenkänningen i litteraturen kan bidra till brukarens tillfrisknande. Genom att känna igen sin egen situation i andras berättelser får brukaren en möjlighet att bearbeta det som den går igenom. Ett annat exempel är intervjupersonen från *Godnattsagor inifrån*, som vid flera tillfällen har valt att läsa högt för brukarna ur en bok som har beröringspunkter med deras livssituation, och som menar att detta är något som brukarna själva uppskattar:

Alltså, här var också en frånvarande pappa, även om han inte satt i fängelse så var han faktiskt inte med sitt barn på det sättet som hon ville. Den är ju så perfekt att läsa för dem. Och många skickar hem den sedan också. Om de har barn i den åldern. Så de fastnar också för den.

Godnattsagor inifrån, folkbibliotek

Verklighetsflykt

Ännu mer än den känsloladdade funktionen lyfte intervjupersonerna fram den andra av Brewsters funktioner under intervjuerna, som handlar om verklighetsflykt. Flera av intervjupersonerna menar att de vänder sig till det friska hos brukaren, att läsningen ska vara en trevlig upplevelse för dem och att brukarna ofta själva efterfrågar litteratur som gör dem gladare och piggare. Intervjupersonen som arbetar med vuxna på sjukhusbiblioteket funderade mycket kring att inte välja ut böcker som var för ”hemska” och pekade på att det är en avvägning i att det kan vara till en hjälp att känna igen sig, men att det ibland kan vara tungt.

Man kanske vill att det inte ska vara så hemska böcker på till exempel på psykiatriavdelningar utan det ska vara mer uppmuntrande och trevligt och så. [...] Är man på sjukhus vill man nog tänka på andra saker.

Vuxenverksamhet, sjukhusbibliotek

Samma sak uttrycker intervjupersonen från *Kultur på recept* när hen resonerar kring urvalet av böcker för verksamhetens boksamtal:

Alltså vi tänker också på läsning som en avkoppling, lite flykt. Och rent nöje naturligtvis. Men framförallt ett sätt att komma bort från någonting som det här onda och så.

Kultur på recept, folkbibliotek

Intervjupersonen som arbetar med verksamhet för barn och unga vid sjukhusbibliotek lyfter visserligen fram den känsloladdade funktionen i sitt resonemang, men menar samtidigt att funktionen verklighetsflykt kan vara mer lämpligt för brukare i vissa sammanhang.

Jo, men det är väl att man är kanske just i en svår situation, och orkar med sådant som är lite lättsmält och enkelt. [...] Men så är det ju, att man kanske då vill glömma sin egen situation.

Barn och unga, sjukhusbibliotek

Informativ funktion

Också den funktion som Brewster (2011) beskriver som informativ förekommer i de undersökta verksamheterna. Ett exempel är hur litteratur kan erbjuda kunskap om och sätta ord på olika situationer som brukarna kommer att ställas inför.

En sak till exempel kan ju vara att man kan förbereda barnet på ett läkarbesök, ett tandläkarbesök eller någonting. Det kan vara sprutor. Då kan man läsa en bok om det. [...] Eller om familjen väntar tillökning. Det kan ju vara bra att läsa lite om hur det känns att få ett syskon.

Godnattsagor inifrån, folkbibliotek

Någonting liknande uttrycker intervjupersonen som arbetar med barnverksamhet på sjukhusbiblioteket:

Det finns ett behov av det. I olika åldrar, alltså så här 'Totte går till doktorn' är ju liksom...

Barn och unga, sjukhusbibliotek

Verksamheten Godnattsagor inifrån innehåller också information om både läsförståelse och vinsterna med att läsa högt för sitt barn och om biblioteket som institution och vilken nytta brukarna kan ha av det i framtiden. Den informativa funktionen är dock den av Brewsters (2011) funktioner som förekommer minst i de verksamheter som ingått i studien.

Social funktion

Med den fjärde biblioterapeutiska funktionen som Brewster lyfter fram, den sociala, syftar hon på de sammanhang där biblioterapin utförs i grupp och där litteraturen utgör grunden för samtal och diskussion. Också den sociala funktionen lyfts fram av flera av intervjupersonerna. Intervjupersonen från *Bokfika* resonerar så här kring brukarnas behov av att dela med sig av sina läsoplevelser:

När de har läst någonting som de tycker om så är de väldigt ivriga att få prata, alltså att verkligen få säga till de andra att den här är jättebra.

Bokfika, folkbibliotek

Intervjupersonen från *Kultur på recept* betonar betydelsen av den sociala samvaron som uppstår genom verksamheten. Hen lyfter fram de positiva känslorna som kan uppstå när brukare agerar i en grupp. I verksamheten uppmuntrar ledarna till att brukarna delar med sig av personliga minnen under samtalet om böckerna och använder sig av en särskilt utformad kortlek med tips på hur berättelser kan inledas som en hjälp för brukarna att associera. Intervjupersonen från *Godnattsagor inifrån* betonar att samtalen som kan uppstå mellan brukarna både kan fungera som ett stöd för brukarna att ta sig an läsningen och behandla brukarnas livssituation och relationen till deras barn.

Från verksamheten *Godnattsagor inifrån* finns också exempel på hur litteraturen fungerat som ett slags social bro mellan brukarna och deras anhöriga:

Det var någon som hade en tonårsdotter som var alldeles hopplös. Hon var så arg på honom. [...] Så hon ville inte prata med honom nästan. Men när de kunde prata om det här vilka böcker gillar du att läsa och så där, så lättade det upp. Så det var ju en öppning för honom.

Godnattsagor inifrån, folkbibliotek

Däremot pratar båda bibliotekarierna som jobbar med verksamheterna som riktar sig till pappor om vikten av högläsning av föräldern tillsammans med sina barn. Vi menar att även den "lilla grupp" kan vara möjlig att applicera Brewsters sociala funktion på eftersom högläsningen ger en möjlighet för barnet att vara nära sin förälder, att det då finns tid och utrymme att prata om berättelsen eller om andra saker.

Alltså det är en nära stund med en förälder. [...] I den här som det ser ut för oss idag, med all stress och lite tid till allt, så tror jag att det betyder oerhört mycket. Att man tar den tiden till sitt barn. Och sätter sig ner i några minuter bara liksom.

Pappa & jag, folkbibliotek

De två verksamheter som finns inom sjukhusbibliotek skiljer sig från övriga verksamheter i det avseendet att de inte direkt arbetar med gruppverksamhet. Intervjupersonerna från båda verksamheterna menar att samtal om litteratur är någonting de gärna har med brukarna och som de egentligen skulle vilja göra oftare, men uttrycker samtidigt en oro för att störa brukarna i en känslig situation och att de inte vill tränga sig på.

I början av detta avsnitt ställde vi oss frågan om våra intervjupersoner beskriver de fyra funktioner Brewster (2011) menar att biblioterapi kan fylla. De två funktionerna som Brewster benämner känsloladdad och verklighetsflykt menar vi att bibliotekarierna ger en tydlig bild av. Även den informativa funktionen finns med i intervjupersonernas resonemang, dock i något mindre omfattning. Framförallt bibliotekarierna som arbetar med barn och föräldrar detta. Också den sociala funktionen spelar en viktig roll i verksamheterna. Flera av intervjupersonerna har beskrivit hur viktigt det är att brukarna känner sig trygga i gruppen och att atmosfären upplevs som trivsamt och kravlös för att brukarna ska kunna ta till sig verksamheten. Samtalen om böcker blir mer livfulla och öppenhjärtiga när alla i gruppen känner sig trygga.

Vi har lagt märke till att någonting som finns inom alla de undersökta verksamheterna är fika. Fikats betydelse lyfts fram av samtliga intervjupersoner och hos vissa av verksamheterna är det fikat som verksamheten skyltar med i bild på affischer och reklamutskick. I de båda verksamheterna vid sjukhusbibliotek förekommer visserligen inte fika i de dagliga mötena med brukare, men intervjupersonen från sjukhusbibliotekets barn- och ungaverksamhet betonar fikat när hen beskriver de evenemang som med jämna mellanrum arrangeras av biblioteket. Vi tolkar fikat som en viktig del av verksamheterna och någonting som används på ett medvetet sätt för att skapa en informell och avspänd stämning som bäddar för den sociala samvaron mellan brukarna.

5.2.2 Matchning av litteratur

Intervjupersonerna resonerar mycket kring vikten av att välja ”rätt” bok till brukaren och är eniga om att den enskilda brukarens behov ska stå i centrum för att kunna matcha en brukare med en lämplig bok. En av intervjupersonerna som arbetar på sjukhusbiblioteket resonerar såhär kring matchningen:

Det är inte så att nu är man i den här situationen och då behöver man den här boken. Det är verkligen inte så, utan det är vilken personlighet det är.

Vuxenverksamhet, sjukhusbibliotek

Intervjupersonens resonemang visar på en komplex uppfattning av brukarens behov och på betydelsen av att det finns en lyhördhet hos intervjupersonen vid förmedlandet av litteratur. Samtidigt tyder resonemanget på att det inte finns någon medveten strategi i intervjupersonens verksamhet för att använda litteraturen som ett medel för att möta specifika behov som brukaren har. Snarare framstår det som att synen på litteraturen som hjälp är mer allmänt hållen och inte riktad, vilket gör att litteraturförmedlingsinsatsen i det här sammanhanget skiljer sig från behandling som sker i biblioterapeutiska sammanhang. Detta är någonting som vi kommer att återkomma till senare i analysen, i avsnittet där vi analyserar intervjupersonernas yrkesroll som bibliotekarier i verksamheterna.

Även intervjupersonen från barn och unga-verksamheten vid sjukhuset framhåller att huruvida en bok passar bra för en brukare eller inte beror på brukarens individuella förutsättningar. I verksamheten *Bokfika* gäller valet den litteratur som presenteras för hela gruppen. För att hitta litteratur som kan angå brukarna utgår intervjupersonen från de teman som tidigare nämnts och som brukarna tillsammans får föreslå och rösta om. Intervjupersonen nämner temat ”Sport” som ett exempel på när röstandet ledde till att ett ämne togs upp som flera av brukarna inte var intresserade av. Intervjupersonen anser dock att den demokratiska principen med röstning i längden kan leda till att samtliga brukare får åtminstone något av sina intressen eller behov tillgodosedda.

Intervjupersonen från *Godnattsagor inifrån* lyfter fram läsningens sociala funktion när hen beskriver hur en lyckad matchning kan resultera i en stärkt relation mellan en vuxen och ett barn i högläsningssituationen:

Om pappan läser något för sitt barn för att barnet gärna vill att man ska läsa det, så är det väl okej. Men om pappan läser någonting för sitt barn som han känner

ger honom en läsoplevelse också. Att det finns något i den här texten som attraherar honom. [...] Alltså barnet känner ju det, när man gillar det man läser. Och då får ju barnet ytterligare en anledning att sitta kvar och lyssna.

Godnattsagor inifrån, folkbibliotek

Jones (2006), som vi tidigare citerat i studiens litteraturmaterial under rubriken ”Biblioterapi och bibliotekarien”, menar att en av de mest kritiska aspekterna av biblioterapi är litteraturförmedlingen, där ”fel bok utdelad till fel brukare vid fel tidpunkt” i värsta fall kan leda till ett slags negativ spiral (s. 24). Den negativa spiral som Jones pekar på ger en av intervjupersonerna ett exempel på och tar även upp vilka konsekvenser ett ”felaktigt” val av litteratur kan få för brukaren:

Jag hade en patient som jag träffade flera gånger och han hade fått en bok som han tänkte att ’den lät ju bra’ när jag föreslog den. Men sedan när jag kom tillbaka nästa gång var det så att den hade gjort honom jättedeprimerad, den hade gjort så att det blev sämre.

Vuxenverksamhet, sjukhusbibliotek

Intervjupersonen lyfter fram en intressant aspekt i sammanhanget, att läsning inte alltid behöver vara någonting självklart gott utan i värsta fall kan leda till att brukaren mår sämre. Konstaterandet tyder på en övertygelse hos intervjupersonen om litteraturen som ett kraftfullt redskap, och samtidigt att matchningen av litteratur är en komplex och avancerad handling. Ett liknande förhållningssätt till litteraturen finns inom verksamheten *Kultur på recept*. Intervjupersonen berättar att hen och hens kollega fått förhållningsregler om att de ska undvika att påminna brukarna om deras svåra livssituation och att detta är någonting som påverkar urvalet av litteratur som de tipsar brukarna om.

Flera av intervjupersonerna anser att välja ”rätt” böcker för brukarna är viktigt. Vissa av intervjupersonerna träffar bara sina brukare vid enstaka tillfällen alternativt under en begränsad period. Vi tänker att just avsaknaden av tid och rum för relationsskapande kan vara en faktor som minskar möjligheterna att träffa rätt i litteraturvalet.

Vi anser att den inriktning som finns hos samtliga av studiens intervjupersoner på mötet med brukarna och på brukarnas individuella behov i litteraturförmedlingssammanhanget är någonting som ökar verksamheternas likhet med det som forskningslitteraturen beskriver som biblioterapi, då vår uppfattning av biblioterapi som vi tillägnat oss genom studiens litteraturmaterial är att det är en form av litteraturförmedling där tyngdpunkten på brukarnas behov är ovanligt stark. Å andra sidan finns det aspekter i flera av verksamheterna som gör att de skiljer sig från biblioterapeutiska sammanhang. Ett exempel är de båda verksamheterna vid sjukhusbibliotek, där litteratur visserligen används till att lindra brukarnas problem för stunden men inte ingår som en del i en formell behandling.

5.3 Bibliotekarien och professionen

I det här avsnittet knyter vi an till den sista av studiens forskningsfrågor, som handlar om bibliotekarieyrket som profession och huruvida och på vilket sätt intervjupersonernas och deras kollegors arbete med verksamheterna skulle kunna ha

några konsekvenser för bibliotekarieyrkets framtida utveckling i Sverige. Analysen presenteras i följande teman: Bibliotekariens jurisdiktion, Bibliotekarie, en semi-profession och/eller federationsprofession, Biblioterapeutiskt arbete som profession, Bibliotekariens abstrakta kunskap.

5.3.1 Bibliotekariens jurisdiktion

För att relatera Abbotts begrepp till vår studie kommer vi här att applicera de tre faserna *diagnosis*, *inference* och *treatment* på studiens verksamheter. Fasen *diagnosis* innebär att identifiera det problem som ska lösas. Något som vi anser att många biblioterapeutiska verksamheter har gemensamt är att litteratur används för att möta olika slags behov hos brukarna. Av den anledningen är *diagnosis* särskilt viktig för oss i den här undersökningen. Vi menar också att *diagnosis* har att göra med verksamheternas syfte och att begreppet är lämpligt att använda för att göra jämförelser på ett abstrakt plan mellan de verksamheter som vi undersökt och termen biblioterapi som den beskrivs inom forskningslitteraturen. Vi anser att fasen *diagnosis* är passerad i samtliga av studiens verksamheter då intervjupersonerna har sett ett behov av att deras verksamhet bedrivs.

Den andra fasen är *inference*, som innebär att det görs en professionell bedömning av olika lösningar på det problem som identifierats. Med professionell menar vi i det här sammanhanget att bedömningen görs utifrån det som Abbott benämner *abstract knowledge*, den abstrakta kunskapsbas som är en del av professionen. Vi menar att fasen *inference* har präglat de arbetsmetoder som ingår i verksamheterna och som utgör fasen *treatment*, som är den sista av de tre faserna. Fasen *treatment* omfattar de åtgärder som vidtas för att lösa det problem som har identifierats i den första fasen. Verksamheterna som ingår i studien befinner sig när vi undersöker dem i fasen *treatment*, det vill säga att de pågår. För att exemplifiera faserna som hör till Abbotts begrepp har vi valt ut tre av de verksamheter som ingår i studien.

Pappa & jag

Diagnosis: Det identifierade problemet är att barns läsförmåga och läsförståelse minskar (främst bland pojkar) samt att barnen saknar läsande förebilder (i synnerhet manliga).

Inference: Barns läsförståelse och läsförmåga stimuleras av högläsning vid tidig ålder. Vuxna (framförallt män) behöver både utbildas och inspireras för att kunna fungera som läsande förebilder.

Treatment: Berättarpedagoger håller i workshops på bibliotek. Målgruppen är pappor till barn under tre år.

Godnattsagor inifrån

Diagnosis: Det identifierade problemet har likheter med det i den ovan nämnda verksamheten, att barns läsförmåga och läsförståelse minskar (främst bland pojkar) samt att barnen saknar läsande förebilder (i synnerhet manliga). Dock är kontexten annorlunda då pappan avtjänar ett fängelsestraff. Situationen innebär att en förälder är

frånvarande och att flera av familjemedlemmarna kan bära på känslor av skam och skuld, vilket kan påverka relationen negativt. I flera fall har det också visat sig att de inblandade har läs- och skrivsvårigheter.

Inference: Högläsning ökar barns läsförståelse och läsförmåga och kan också bidra till att stärka relationen mellan föräldern och barnet.

Treatment: En verksamhet för och tillsammans med interner på anstalt. Verksamheten leds av bibliotekarier, kriminalvårdare och en berättarpedagog. Vid sex träffar ges kunskap om läsning och berättande samt vikten av läsning för barns utveckling.

Kultur på recept

Diagnosis: Det identifierade problemet är dels vetskapen om att sjukskrivnas fysiska och psykiska hälsa påverkas negativt vid en långtidssjukskrivning, dels folkbibliotekets uppdrag att nå nya målgrupper.

Inference: Läsning kan ha positiv inverkan på psykisk hälsa. Folkbiblioteket har som mål att nå ”alla”. Kunskap om vad som finns på biblioteket ökar tillgängligheten.

Treatment: Som en del av ett större projekt vänder sig verksamheten till långtidssjukskrivna. Patienterna möts i grupp vid två tillfällen på biblioteket för att lära känna biblioteket och samtala om litteratur.

Ovan nämnda exempel är verksamheter som befinner sig i fasen *treatment*. Vi menar dock att Abbots fasteori bör ses som en pågående process, det vill säga att när en verksamhet väl har påbörjats kan nya ”problem” bli synliga, vilket gör att verksamheterna går igenom de tre faserna igen. Som vi nämnt i kapitlet om studiens teoretiska ramverk hjälper Abbots teori till att belysa professioners olika delar, där arbetsuppgifter är ett exempel på en sådan del, vilket innebär att en undersökning av professioner med utgångspunkt från Abbots teori går ”inifrån och ut” istället för att som med många andra professionsteorier fokusera på strukturer. Vi anser att Abbots begrepp är användbara för att synliggöra de olika arbetsmetoder som utgör verksamheterna och även skillnader mellan arbetsmetoderna och de abstrakta resonemang som ligger bakom dem. Begreppen är också till nytta för att skilja de olika professioner som är inblandade i verksamheterna åt och undersöka vilka uppgifter som hör till bibliotekariens arbete och vilka som utförs av andra yrkesgrupper.

Som vi förklarat i kapitel 2 utmärks *jurisdiction* av de tre faserna i kombination med *abstract knowledge*, den abstrakta kunskapsbasen. *Jurisdiction* inom en profession kan antingen vara svag eller stark. Vi menar att det enligt Abbots teori finns argument som talar för att bibliotekarierykets *jurisdiction* kan betraktas som både stark och svag. Ett argument för att denna *jurisdiction* är stark är att de tre faserna som vi demonstrerat ovan är applicerbara på de verksamheter som ingår i vår studie. En omständighet som talar för motsatsen är bibliotekarieprofessionens starka band till biblioteket som institution (Abbott 1988, s. 80).

Under intervjuerna har tre av intervjupersonerna på lite olika sätt resonerat kring biblioteket som institution. Intervjupersonen från *Godnattsagor inifrån* menade att det är viktigt att lyfta fram institutionen som sådan i verksamheten. Intervjupersonen från *Kultur på recept* uttryckte istället en osäkerhet kring vad biblioteket egentligen har för konkurrensfördelar gentemot annat som erbjuds i samhället:

Det finns liksom inga spektakulära saker att göra här.

Kultur på recept, folkbibliotek

Vi har tolkat intervjupersonens fortsatta resonemang som att det snarare handlar om en vilja att förändra de förutfattade meningar om biblioteket som finns i samhället än att hen själv skulle ha en bristande tro på institutionens betydelse. Intervjupersonen berättar att hen under sina rundvandringar med brukarna på biblioteket strävar efter att visa saker som brukarna inte vanligtvis förknippar med biblioteket:

[Vi] lyfter fram alla de resurser som man inte har tänkt på. Här finns annat också, det finns för alla. Att bibliotek inte är en boksamling.

Kultur på recept, folkbibliotek

Intervjupersonen som arbetar med *Pappa & jag* är tydlig med sitt odramatiska förhållningssätt till både bibliotekarieprofessionen och biblioteksinstitutionen och säger att flera av de arbetsmoment som ingår i verksamheten lika gärna skulle kunna utföras av någon annan än en bibliotekarie. Hen menar att det visserligen finns fördelar med att verksamheten bedrivs på ett bibliotek, men samtidigt också nackdelar, som exempelvis att biblioteket kan verka avskräckande för vissa grupper eller personer. Intervjupersonens resonemang ger uttryck för en medvetenhet om att grupper som är ovana vid biblioteksinstitutionen kan känna sig obekväma med eller ointresserade av att besöka den. Till skillnad från de andra av studiens intervjupersoner som resonerar kring biblioteket som institution anser intervjupersonen från *Pappa & jag* att en möjlig väg att nå nya brukargrupper kan vara att frigöra verksamheten från biblioteksinstitutionen i dubbel bemärkelse, det vill säga både från bibliotekets lokaler och från bibliotekariens inblandning. Resonemanget är intressant att jämföra med det som förs inom *Godnattsagor inifrån*, som är en verksamhet som visserligen förlagts utanför bibliotekets lokaler för att nå brukargrupper som befinner sig i fängelser, men där biblioteket som institution framhävs både av verksamhetens utformning, där bland annat information om och marknadsföring av biblioteket ingår, och av intervjupersonen som arbetar med den, som betonar vikten av bibliotekariens medverkan.

5.3.2 Bibliotekarie, en semi-profession och/eller federationsprofession

Kåring Wagman (2008) skriver att det som utmärker semi-professionen är en vagt definierad kunskapsbas (s. 21). Vi menar att ett tecken på bibliotekarieyrket som en semi-profession är intervjupersonernas diffusa svar på frågan om det finns någonting unikt med bibliotekariens kompetenser. Samtliga intervjupersoner tillfrågades om de anser att det är viktigt att en bibliotekarie är involverad i de undersökta verksamheterna. Intervjupersonerna gav olika svar, men vi upplevde att det fanns en ambivalens hos flera av intervjupersonerna kring huruvida de anser att det är viktigt eller inte. Svaren kan tolkas på olika sätt, å ena sidan upplever intervjupersonerna att det finns svårigheter med att stå upp för den egna professionen, å andra sidan har de en ödmjuk och opretentiös inställning till den egna rollen och undviker därmed den auktoritet som en tydligare framhåvd roll skulle kunna medföra, vilken skulle kunna vara ett hinder i relationen till brukaren.

Intervjupersonerna i studien har samtidigt uttryckt att när det gäller vissa delar av verksamheterna har bibliotekarier viktiga kunskaper att bidra med. Så här svarar intervjupersonen från *Godnattsagor inifrån* på frågan om hen anser att det är viktigt att en bibliotekarie är involverad i verksamheten: ”Ja! Det tycker jag är jätteviktigt!” (*Godnattsagor inifrån, folkbibliotek*).

Intervjupersonen motiverar sitt svar med påståendet att utan en bibliotekaries kompetens riskerar kunskapen om vikten av läsförståelse att gå förlorad i verksamheten. Hen betonar också att urvalet av den litteratur som används i verksamheten bör genomgå en kvalitetsgranskning som en bibliotekarie är särskilt lämplig att utföra och att det är viktigt att brukarna får tillgång till ett urval av litteratur som går att likställa med ett biblioteks.

Intervjupersonen som är involverad i *Pappa & jag* är kluven till frågan om det är viktigt att en bibliotekarie är involverad i verksamheten. *Pappa & jag* bedrivs på ett folkbibliotek. Projektledare är intervjupersonen, alltså en bibliotekarie, men den praktiska verksamheten drivs av två berättarpedagoger, det vill säga personer med annan professionell kompetens än bibliotekariers.

Det är både och. Jag känner inte att det måste vara det, nej. Faktiskt inte. Fast vi är ganska så odramatiska vad gäller vår [yrkesroll]. För mig är det okej att i detta fallet säga att det faktiskt inte måste vara en bibliotekarie.

Pappa & jag, folkbibliotek

Ordet ”odramatisk” är något som återkommer vid flera tillfällen under samtalet med intervjupersonen från *Pappa & jag*, både när hen berättar om den specifika verksamheten och om hens arbete som bibliotekarie i allmänhet. Ordvalet tolkar vi som ett uttryck för en inställning som intervjupersonen har till den egna professionen. Samtidigt anser vi att denna inställning inte enbart handlar om relationen mellan intervjupersonen och hens profession, utan att den också är avsedd att kommuniceras till allmänheten som en del i en strategi för att nå nya grupper av brukare. Tolkad på det sättet har intervjupersonens inställning likheter med den inställning som finns hos intervjupersonen från *Kultur på recept*, som vi tidigare nämnt, som går ut på att förändra allmänhetens förutfattade meningar om biblioteket som institution.

Även intervjupersonen som arbetar med vuxenverksamhet på sjukhusbibliotek ger uttryck för en kluven inställning till om det krävs just en bibliotekarie för att utföra arbetet:

Jag skulle nog kunna tänka mig att en litteraturvetare på samma sätt... Eller en litteraturintresserad person...

Vuxenverksamhet, sjukhusbibliotek

Intervjupersonen som arbetar med *Bokfika* menar att det är viktigt att den som leder verksamheten har goda kunskaper om litteratur och hur denna förmedlas, och dessutom ett stort intresse för både kultur och för barn och ungdomar. Hen avslutar sina reflektioner så här:

Det vore inte alls fel om man hade till exempel någon form av litteraturpedagog kanske. Jag vet inte om det tvunget måste vara en barnbibliotekarie. Det känns ju onekligen väldigt logiskt, för det är väl ändå vi som besitter den kompetensen som jag tror att man behöver för att kunna ha Bokfikorna.

Bokfika, folkbibliotek

En annan egenskap som intervjupersonen från *Bokfika* lyfter fram är envishet. Hen berättar att det under de två första terminerna som verksamheten bedrevs endast var ett fåtal brukare som deltog i den. Vi tolkar intervjupersonens betoning av envishet som ett uttryck för att hen anser att en stark tro på läsning och på de olika delar som hör biblioteksinstitutionen till, tillsammans med viljan att utveckla dessa genom att utforma nya verksamheter, är viktiga egenskaper hos en bibliotekarie.

Abbott (1988) baserar sin teori på att professioner bör studeras ur ett helhetsperspektiv, det vill säga att yrkesgrupper står i relation till varandra och är delar av ett större system (s. 33). I vår studie har det därför varit intressant att se vilka andra yrkesgrupper som intervjupersonerna samarbetar med och hur beslutsordning och arbetsfördelning dem emellan kan se ut. Intervjupersonen från *Godnattsagor inifrån*, en verksamhet som drivs av en bibliotekarie, men inte i bibliotekets lokaler, och i samarbete med andra professioner, säger:

Berättarpedagogen är jättebra, han lyfter verkligen [brukarna] [...] Det är en väldigt bra dialog mellan honom och [brukarna]. Och det finns dem som efteråt säger: ”Tack! Det var en ära att ha dig här!”

Godnattsagor inifrån, folkbibliotek

I *Godnattsagor inifrån* är, utöver berättarpedagogen, vårdarna på anstalten viktiga samarbetspartners för intervjupersonen. Hen beskriver en av deras uppgifter i verksamheten så här:

Det som hamnar på vårdarna är mycket det här sociala. [...] Och att försöka avstyra det som vi kallar ”kåksnack”.

Godnattsagor inifrån, folkbibliotek

Även i verksamheten *Pappa & jag* är berättarpedagoger anlitade. Intervjupersonen förklarar att en del av berättarpedagogernas arbetsuppgifter är att lära ut hur en historia kan berättas för att få ett barn att bli trolldunden av berättelsen.

De intervjupersoner som arbetar med verksamheter på sjukhusbibliotek har flera samarbetspartners, som exempelvis vårdpersonalen, lekterapeuter, sjukhusclowner och lärare på BUP-skolan. Samarbetet är viktigt eftersom övrig personal på sjukhuset ibland känner patienterna bättre än intervjupersonerna och vet vilka böcker som kan vara till hjälp och vilka böcker som bedöms vara skadliga på exempelvis en psykiatrisk avdelning. Intervjupersonerna berättar även att vårdpersonalen ger dem upplysningar om de fall där det finns en risk för självskadebeteende hos brukaren och där det exempelvis kan vara olämpligt att låna ut hörlurar med sladd. Det finns också fall där intervjupersonerna undviker att låna ut för tjocka böcker då brukaren på grund av sin sjukdom antingen inte orkar läsa långa böcker eller inte orkar hålla i dem eftersom de är för tunga. En intervjuperson säger att det är tydligt om personerna från vårdpersonalen själva har ett intresse för litteratur då dessa tenderar att efterfråga bokvagn och besök från bibliotekarien i högre grad och anser det vara ett bra inslag i vården. På det sättet menar intervjupersonen att vårdpersonalen också kan agera ett slags marknadsförare för biblioteket.

På sjukhusbibliotekets psykiatriavdelning finns både barn och vuxna med psykiska svårigheter. Den omständigheten att brukarna finns på en avdelning underlättar för intervjupersonerna som arbetar på sjukhusbibliotek att nå fram till dem med sina

verksamheter. Dock finns det både barn och vuxna med psykiska besvär som antingen inte söker vård eller söker men nekas vård. För att nå den målgrupp som är i behov av hjälp men som befinner sig utanför den traditionella vårdkedjan menar Brewster (2011) att det i vissa fall kan vara en fördel att biblioteket är separerat från vårdkedjan (s. 231). Denna målgrupp är dock inte något som nämns i studiens intervjuer och intervjupersonerna beskriver inte något arbete som görs för att nå den.

I Storbritannien finns företeelsen "böcker på recept" (på engelska "book prescription") som vi har beskrivit i kapitel 4. "Böcker på recept" innebär att läkare kan ordinera böcker till sina patienter. Intervjupersonen som arbetar med vuxna på sjukhus beskriver ett samarbete med en psykolog som påminner om detta:

Det finns en psykolog på en mottagning som är lite intresserad av det. Men det är inte så att man ska få det på recept. Det är mer att han vill veta om böckerna finns på biblioteket så att han kan skicka hit sina patienter om han tycker att de borde läsa den boken. Han skickar också inköpsförslag till oss om han kommer på att det är någon bra bok som han vill ha till sina patienter.

Vuxenverksamhet, sjukhusbibliotek

Som vi tidigare nämnt kan bibliotekarie anses vara en semi-profession. När det gäller de verksamheter som vi har undersökt tycker vi dock att begreppet federationsprofession är relevant att använda. Abbott (1998) beskriver en federationsprofession som en löst sammansatt grupp av yrkesverksamma som utför olika typer av arbete mot ett gemensamt mål (ss. 441ff.). Begreppet federationsprofession går att applicera på flera av våra verksamheter, exempelvis *Godnattsagor inifrån* där det finns ett tydligt samarbete mellan berättarpedagog och bibliotekarie och mellan kriminalvårdare och bibliotekarie. Även i verksamheten *Pappa & jag* finns det ett tydligt samarbete mellan bibliotekarien och berättarpedagogerna. Också på sjukhusbiblioteken finns det ett samarbete mellan bibliotekarierna och övrig vårdpersonal. Däremot är samarbeten mellan olika professioner inte lika tydlig i studiens övriga verksamheter.

Samarbeten med andra professioner är alltså förekommande i studiens verksamheter. Enligt Brewster (2009) kan en oklar rollfördelning uppstå i biblioterapeutiska sammanhang när olika yrkeskompetenser ska samarbeta, och det är vanligt att det uppstår en otydlighet kring vem det är som har det yttersta ansvaret för valet av den litteratur som ska ingå i behandlingen (s. 401). Med anledning av detta vill vi belysa hur mandat kring beslutsfattandet ser ut i verksamheterna som vi studerat. Intervjupersonerna beskriver sitt handlingsutrymme inom verksamheternas ramar som stort. Intervjupersonerna från *Bokfika* och *Godnattsagor inifrån* berättar att det är bibliotekarien som har mandat att fatta beslut kring verksamheten. I verksamheten *Pappa & jag* är det annorlunda. Där har bibliotekarien en mer övergripande funktion och sätter upp verksamhetsmålen medan träffarnas innehåll har lämnats över till berättarpedagogerna. Intervjupersonen som arbetar med inriktning mot barn och unga och intervjupersonen från *Kultur på recept* ger en annan bild av beslutsordningen. Intervjupersonen från sjukhusbiblioteket förklarar att det är vårdpersonalen och i vissa fall lärarna på BUP-skolan som har sista ordet vad gäller utlån av litteratur av mer känsligt slag och att utlån av sådan litteratur ska godkännas av dem. Intervjupersonen från *Kultur på recept* berättar att bibliotekarierna själva beslutar över sina arbetsmetoder, men att de däremot har fått tydliga förhållningsregler om att de ska undvika att få deltagarna att tänka på sina sjukdomar. Intervjupersonen som arbetar med vuxenverksamhet på sjukhusbibliotek berättar att hen, till skillnad från

intervjupersonen som arbetar med barn och unga, inte har några restriktioner kring urvalet av böcker som ska ingå i verksamheten. Litteraturvalet behöver inte genomgå någon medicinsk bedömning av vårdpersonal, utan istället är det bibliotekarien själv som funderar kring om en bok kan vara för ”hemska” för att köpas in till verksamheten.

5.3.3 Bibliotekariens abstrakta kunskap

För att ringa in bibliotekarieprofessionens abstrakta kunskap belyser vi här de delar av intervjumaterialet som berör bibliotekariens kompetens och vad en bibliotekarie tillför till verksamheterna. Abbott (1988) menar att det är den abstrakta kunskapen, *abstract knowledge*, som får en profession att överleva och att tillämpning av kunskap är själva syftet med en profession (s. 53). Ett exempel på detta är intervjupersonen från *Godnattsagor inifrån* som menar att de från bibliotekets sida har tagit ett slags patent på verksamheten. Patenten innebär i det här fallet att en bibliotekarie måste vara involverad och att verksamheten innehåller träffar där brukarna får information om vikten av litteraturläsning. Den abstrakta kunskapen är också något som intervjupersonerna från sjukhusbiblioteken berör när de diskuterar sin relation till vårdpersonalen.

Något som genomsyrar alla intervjuer är övertygelsen om att det är viktigt att ha goda och breda kunskaper om kultur i allmänhet och litteratur i synnerhet. Intervjupersonen från *Godnattsagor inifrån* använder uttrycket ”det sitter i ryggmärgen” när hen talar om sin förmåga att urskilja vad som är kvalitetslitteratur. Hen menar att en av hans viktigaste uppgifter som bibliotekarie i verksamheten är att förmedla litteratur och se till så att brukarna får böcker som passar just dem. Intervjupersonen som arbetar med vuxenverksamhet på sjukhusbibliotek beskriver de kompetenser som är viktiga hos en bibliotekarie som arbetar med verksamheten så här:

Man måste kunna lyssna på människor och läsa av personer. Folk frågar inte efter det som de kanske egentligen frågar efter, utan man måste läsa mellan raderna. [...] Sedan är det att kunna mycket om böcker, alltså skönlitteratur, läsa mycket helt enkelt. Det här när man ska förmedla litteratur, man blir bättre när man faktiskt har läst böckerna. Sedan kan man ju läsa om böcker och läsa recensioner och så. Men just att man har koll på vad det finns för litteratur att tillhandahålla.

Vuxenverksamhet, sjukhusbibliotek

En annan röd tråd i intervjuerna har varit en beskrivning av att man som bibliotekarie tar med sig alla sina erfarenheter från studier, tidigare arbeten och från livet med in i arbetet för att ha en bred och stabil grund att stå på. Flera av intervjupersonerna lyfter fram att det är viktigt att vara trygg i sig själv. Under samtalen blir det också tydligt att intervjupersonerna gör mycket mer än det arbete som sker i just de specifika verksamheter som vi har intresserat oss för.

Flera av intervjupersonerna påpekar hur viktigt det är när man arbetar med brukare, enskilt eller i grupp, att vara flexibel och orädd. Intervjupersonen som arbetar med *Kultur på recept* anser att den bibliotekarie som arbetar med verksamheten bör ha följande egenskaper:

Jag tror på flexibilitet, så att man inte blir handfallen när det inte blir som man har tänkt sig. [...] Flexibilitet, öppenhet, och så ska man gilla att prata med folk också.

Kultur på recept, folkbibliotek

En av de andra intervjupersonerna ger uttryck för någonting liknande:

Man måste vara ganska spontan och kunna tänka snabbt, när det liksom inte alltid blir som man tänkt sig. Om man sitter framför tio barn och plötsligt är det inte en kotte som har något att säga om fantasy överhuvudtaget. Och så hade man tänkt sig att de skulle ha jättemycket att säga. Så vill det ju till att man själv inte också är knäpptyst utan att man kan få till någonting.

Bokfika, folkbibliotek

Vi anser att det i den abstrakta kunskapsbas som går att utläsa av de kompetenser och egenskaper som intervjupersonerna lyfter fram som viktiga vid arbetet med verksamheterna finns en betoning på kännedom om litteratur och förmåga till socialt samspel med brukarna. Förutom detta finns det en öppenhet för att använda sig av intryck som inhämtats från olika håll, bland annat från tidigare utbildning och arbeten. Den största tonvikten ligger dock på de sociala aspekterna av arbetet. Som vi redan har tagit upp i avsnittet om intervjupersonernas arbete med matchning av litteratur har vi kunnat urskilja en inriktning hos samtliga av studiens verksamheter på brukarna och deras behov. Vi menar att den abstrakta kunskap som hör till bibliotekariens roll i verksamheterna hänger samman med denna inriktning och att de kompetenser och egenskaper som intervjupersonerna beskriver som viktiga är sådana som på olika sätt har att göra med relationen till brukarna.

6 Avslutande diskussion

I det här kapitlet sammanfattar vi de resonemang som vi fört i analysen i föregående kapitel och återknyter dem till studiens syfte och forskningsfrågor. Därefter presenterar vi studiens slutsatser. Avslutningsvis för vi en diskussion kring studiens metod och teoretiska ramverk och ger förslag till vidare forskning.

6.1 Reflektioner kring studiens analys

I avsnittet som följer använder vi studiens syfte och frågeställningar som utgångspunkt för våra reflektioner kring vad som framkommit under studiens analys.

Hur förhåller sig forskningslitteraturens beskrivning av biblioterapi till ett antal bibliotekariers beskrivningar av sitt praktiska arbete inriktat på vård eller socialt arbete?

Efter att ha sammanställt och analyserat studiens litteraturmaterial har vi kunnat se att det råder delade meningar kring vad biblioterapi innebär. Det finns flera olika förslag till definitioner av termen och biblioterapeutiska verksamheter kan bedrivas på många olika sätt, utföras av personer med olika yrkesutbildning, ha olika syften och rikta sig mot olika brukargrupper. Vi anser dock att vi har lyckats urskilja vissa gemensamma nämnare som förenar de varierande definitionerna av termen och de skiftande sammanhang som biblioterapi utförs i. De tydligaste av dessa gemensamma nämnare menar vi är att forskarnas teorier och de praktiska verksamheterna har ett syfte att möta brukares problem eller behov, som ofta kan vara psykiska eller sociala, och att litteratur har en central funktion i arbetet med att åstadkomma detta.

De verksamheter som vi har undersökt innehåller både likheter och skillnader med biblioterapi som termen beskrivs inom forskningslitteraturen. Vi anser inte att någon av verksamheterna kan betraktas som renodlat biblioterapeutiska. Dock har många aspekter av biblioterapi och effekter som litteraturläsning kan ge lyfts fram spontant av intervjupersonerna när de resonerat kring sina verksamheter. Samtliga intervjupersoner uttryckte en övertygelse om att litteratur och läsning kan ha särskilda effekter som inte kan uppnås med andra medel. Intervjupersonernas resonemang kring vilka element som litteratur innehåller och vilka effekter dessa kan ha på brukare överensstämde också i hög grad med de fyra funktioner som Brewster anser att biblioterapi kan fylla och som hon benämner känsloladdad funktion, verklighetsflykt, informativ funktion och social funktion. När det gäller det praktiska

arbete som utförs i verksamheterna är det dock funktionen av verklighetsflykt och den sociala funktionen som har varit dominerande.

Att samtliga av studiens intervjupersoner anser att litteratur kan användas för att på olika sätt påverka människors livssituation i positiv riktning är kanske i sig inte särskilt överraskande. Med tanke på att intervjupersonerna har valt yrket bibliotekarie har de antagligen redan från början en positiv inställning till litteratur och läsning. Något som däremot förvånade oss var hur mycket i intervjupersonernas resonemang kring litteraturläsningens verkningar som överensstämde med de resonemang som förs inom forskningslitteraturen om biblioterapi. Däremot framstod det inte som att intervjupersonernas uppfattningar i någon större utsträckning vilade på teoretisk grund (till exempel var det ingen av dem som på ett konkret sätt hänvisade till forskning under intervjuerna) utan snarare som att deras förhållningssätt till litteraturläsning och dess effekter byggde på en mer intuitiv och erfarenhetsmässig förståelse.

Vår analys av verksamheterna är att flera av dem också skiljer sig från biblioterapeutiska verksamheter i den meningen att det primära syftet med dem inte är att möta brukarnas största problem eller behov och leda till en märkbar förändring av brukarnas livssituation. I fallen med verksamheterna på sjukhusbiblioteken fanns det visserligen en medveten strävan hos intervjupersonerna att underlätta brukarnas tillvaro för stunden, men däremot ingick litteraturen inte som en del i brukarnas formella behandling. Ett exempel på detta är att en av intervjupersonerna från verksamheten vid sjukhusbibliotek konstaterade att det är brukarens personlighet snarare än dess sjukdom som har den avgörande påverkan på om valet av litteratur i förmedlingssituationen är lämpligt eller inte. Intervjupersonens resonemang visar på en komplex uppfattning av brukarens behov och på betydelsen av att det finns en lyhördhet hos litteraturförmedlaren. Samtidigt framgår det att det inte finns någon enhetlig strategi i litteraturförmedlingsverksamheten som är inriktad på behandling av mer generella åkommor och behov hos brukargrupper.

En annan intressant hållning finns inom *Kultur på recept*, där det förekommer ett slags förhållningsregler för verksamheten som går ut på att den ska undvika att beröra brukarnas sjukdomar. I fallet med *Bokfika* fördes visserligen känslomässiga och för brukarnas livssituationer betydelsefulla samtalsämnen på tal och sattes i samband med litteraturläsning. Men enligt vår mening utfördes detta främst i litteraturförmedlande syfte, alltså att intervjupersonen som ansvarade för den verksamheten strävade efter att väcka brukarnas intresse för läsning med hjälp av samtalsämnena om känslor snarare än att använda litteraturen som ett redskap för att förändra brukarnas livssituationer, även om det antagligen är möjligt att den senare effekten i vissa fall också kan uppnås indirekt. I det här avseendet märker verksamheterna *Godnattsagor inifrån* och *Pappa & jag* ut sig, då de båda har tydligt utarbetade mål att leda till något slags förändring hos brukarna och riktade arbetsmetoder för att uppnå dessa.

Brewsters fyra funktioner har spelat en central roll i vår studie för att identifiera litteraturens och läsningens effekter. Vi anser att Brewsters funktioner känsloladdad funktion och social funktion har en tydligare inriktning mot terapi än funktionerna verklighetsflykt och informativ funktion, då de båda förstnämnda syftar till att brukaren på olika sätt ska konfrontera sin livssituation och de eventuella problem som denna innehåller och resonera kring dem, vilket kan vara ett första steg till en lösning

på problemen. På detta sätt skiljer de sig från funktionen verklighetsflykt, eftersom denna visserligen kan ha en lindrande inverkan men snarare bidrar till att få brukaren att glömma problemen för stunden istället för att innebära någon lösning på längre sikt. Vilken funktion som är lämplig att använda i en viss verksamhet är dock inte självklart och beror på en rad faktorer. Trots att exempelvis känsloladdad funktion (att brukaren får syn på sina egna problem och blir mer uppmärksam på sitt liv) kan leda till en lösning av brukarens problem är det inte säkert att den i sig själv innebär en lösning på problemen. Som vi tagit upp i studiens litteraturmaterial finns det forskning som visar att biblioterapi ofta fungerar som mest effektivt som ett komplement till andra former av behandling. En av intervjupersonerna nämnde att det finns en risk att den känsloladdade funktionen kan försämra brukarens psykiska hälsa. Den känsloladdade funktionen kan i det avseendet betraktas som mer kritisk, eller riskabel, och kan kräva andra typer av terapeutisk behandling för att möta de processer hos brukaren som den sätter igång. Med det i åtanke kan funktionen av verklighetsflykt vara ett lämpligare alternativ att använda i de fall där de resurser eller den kompetens som krävs för att arbeta med den känsloladdade funktionen saknas. En lösning på behovet av stor kompetens hos dem som bedriver biblioterapeutiska verksamheter är Abbotts så kallade federationsprofession.

Som vi nämnt har vissa av verksamheterna haft sin tyngdpunkt främst på verklighetsflykt. De verksamheter där den funktionen betonats starkast är de båda biblioteksverksamheterna som bedrivs på sjukhus och i *Kultur på recept*. Vi anser att intervjupersonerna som arbetar med dessa verksamheter har uttryckt en medvetenhet om problematiken. Samtliga av dem har tagit upp möjligheterna till känsloladdad funktion genom läsning, men på samma gång förklarat att de antingen inte arbetar med detta i någon hög utsträckning (som på sjukhusbiblioteken) eller rentav undviker den (*Kultur på recept*). Vi anser att intervjupersonernas resonemang tyder på att ett val har gjorts utifrån en medvetenhet om verksamheternas begränsningar, som antingen handlar om begränsningar vad gäller terapeutisk kompetens hos de iblandade eller om möjligheterna att planera och rikta verksamheterna med målet inställt på en mer avancerad form av terapi. I fallet med *Kultur på recept* beror det dessutom på ett beslut från högre håll. Vi anser att valet att rikta in sig på verklighetsflykt snarare än den känsloladdade funktionen också kan anses vara ett mått på omdömesförmåga hos intervjupersonerna. De vill inte riskera att skada verksamheternas brukare eller utsätta dem för någonting som intervjupersonerna inte har tillräcklig förmåga eller utbildning för att sedan kunna hantera. Samtidigt innebär det val de gjort att det minskar verksamheternas terapeutiska inriktning, åtminstone i dess mest avancerade former, och att flera av de verkningar som forskning har visat att litteraturläsning kan ha inte utnyttjas.

Också detta stämmer väl in på den forskning om bibliotekarier och biblioterapi som vi tagit del av, som ger exempel på att bibliotekarier ibland tenderar att värja sig emot termen biblioterapi, då termen riskerar att antyda att bibliotekarien har en kompetens i sammanhanget som den saknar.

Kan det arbete som bibliotekarierna utför inom verksamheternas ramar på sikt få några konsekvenser för bibliotekarierprofessionen i Sverige, och i så fall vilka?

Vi har valt att applicera några av Abbotts professionsteoretiska begrepp på studiens verksamheter som ett sätt att förstå vilka konsekvenser de arbetsmetoder som ingår i

verksamheterna skulle kunna ha på bibliotekarieprofessionen i Sverige på längre sikt. Vi anser att *diagnosis*, *inference* och *treatment* är applicerbara på verksamheterna i studien. Vi menar att genom att använda dessa tre faser blir det tydligare vilka kompetenser som krävs av en bibliotekarie för att genomföra liknande verksamheter. Faserna är lämpliga att använda eftersom de ger en helhetsbild av den process som en verksamhet genomgår och de egenskaper hos professionen som är viktiga i varje fas. Vi anser att fasen *diagnosis* bidrar till att tydliggöra syftet med verksamheten, att *inference* berör den abstrakta kunskapsbas som bibliotekarien använder för att kunna göra en adekvat bedömning av brukarens behov och att *treatment* är det arbete som bedrivs och som utgör verksamheten.

Jurisdiction är ett centralt begrepp i Abbotts professionsteori. Vi har belyst bibliotekarieprofessionens *jurisdiction* genom att be intervjupersonerna att beskriva verksamheternas syfte och mål samt sina arbetsuppgifter och samarbetspartners. Enligt Abbott pågår en ständig kamp mellan olika yrkesgrupper om att utöka *jurisdiction*, och han menar att det finns två vägar att välja mellan, *amalgamation* eller *division*. Vi menar att begreppet *division*, som innebär specialiseringar inom yrkesgruppen, är ett sätt att förstå hur det biblioterapeutiska arbetet kan få utrymme inom bibliotekarieyrket. Applicerat på vår studie innebär det exempelvis att intervjupersonen som arbetar med *Godnattsagor inifrån* specialiserat sig på den verksamheten men samtidigt identifierar sig som bibliotekarie.

Det biblioterapeutiska arbetet som profession kan också ses i ljuset av Abbotts begrepp federationsprofession, det vill säga en grupp yrkesverksamma med olika bakgrund som arbetar tillsammans mot ett gemensamt mål. Abbott menar att för att bibliotekarieyrket ska överleva som profession bör bibliotekarien arbeta för federationsprofessioner. För den bibliotekarie som vill arbeta biblioterapeutiskt är det därför en fördel om bibliotekarien kan hitta nya samarbetspartners och arenor för sitt arbete. En sådan federationsprofession skulle till exempel vara en möjlighet för de bibliotekarier som saknar terapeutisk kompetens att arbeta med den känsloladdade funktionen i samarbete med terapeuter eller medicinskt utbildad personal. Intervjupersonerna som arbetar på sjukhusbiblioteken beskriver ett redan befintligt samarbete med vårdpersonal. Om detta samarbete utvecklas och görs till en del av den litteraturförmedlande verksamheten på ett mer strategiskt sätt skulle vårdpersonalen kunna täcka in den mer terapeutiska kompetensen och möjliggöra att möta brukarens behov av den känsloladdade funktionen.

Studiens intervjupersoner har varit eniga om att bibliotekarien haft en särskild kompetens som har berikat verksamheterna, bland annat vad gäller kunskap om litteratur eller, som i fallet med *Pappa & jag*, förmågan att ta fram underlag om målgrupper som legat till grund för verksamhetens utformning och utveckling. Samtidigt anser flera av intervjupersonerna att många av de arbetsmoment som ingår i verksamheten lika gärna skulle kunna utföras av en person med någon annan yrkesutbildning, som exempelvis litteraturpedagoger. I flera av verksamheterna samarbetar intervjupersonerna också med andra yrkesgrupper, såsom berättarpedagoger, vårdare på fängelser, medicinskt utbildad personal eller kulturarbetare som exempelvis sjukhusclowner, och lägger över delar av verksamhetens arbetsuppgifter på dessa. Detta innebär alltså att studiens intervjupersoner redan i viss mening har börjat utveckla sina verksamheter mot att vara federationsprofessioner. Ett exempel på en verksamhet som har tydliga drag av

en federationsprofession är *Pappa & jag* där bibliotekarier och berättarpedagoger arbetar mot samma mål inom en och samma verksamhet.

Slutsatser

Vi anser att studiens verksamheter inte kan betraktas som renodlade biblioterapeutiska verksamheter, men att samtliga av dem innehåller olika aspekter av det som forskningslitteraturen beskriver som biblioterapi. Dessa aspekter förekommer både abstrakt i intervjupersonernas resonemang och konkret då aspekterna tar sig uttryck i de arbetsmoment som utgör verksamheterna. Dock står de abstrakta resonemangen inte alltid i direkt relation till det konkreta arbetet, vilket exempelvis yttrar sig i att samtliga av studiens intervjupersoner lyfter fram vikten av Brewsters känsloladdade funktion samtidigt som det inte finns någon konkret arbetsmetod för att uppnå den funktionen i arbetet med verksamheterna.

En annan skillnad mellan de undersökta verksamheterna och det som forskningen beskriver som biblioterapi är att flera av de verksamheter som ingår i studien inte har som primärt syfte att verksamheten ska leda till en märkbar förändring av brukarnas livssituation med litteratur som en beståndsdel i en formell behandling av brukarna. Undantagna från detta är verksamheterna *Godnattsagor inifrån* och *Pappa & jag*, som vi också anser har störst likheter med biblioterapi. Dessa verksamheter har tydliga syften som går ut på att förändra brukarnas tillvaro och utarbetade strategier för att uppnå dessa. En starkt påverkande faktor att verksamheten *Godnattsagor inifrån* har likheter med biblioterapi menar vi är att utformningen av dess verksamhet är direkt inspirerad av biblioterapeutiskt arbete i Storbritannien.

Vi anser dock att det i samtliga av de undersökta verksamheterna finns en, åtminstone intuitiv, medvetenhet om att läsning kan fylla olika funktioner och vilka dessa funktioner kan vara. Vi anser vidare att verksamheternas uteslutande av vissa funktioner grundar sig på genomtänkta val som är gjorda utifrån en medvetenhet om de begränsningar som finns vad gäller resurser och kompetens hos dem som arbetar med verksamheterna.

Någonting som vi har lagt märke till i studiens verksamheter och som vi anser hänger samman med verksamheternas likheter med biblioterapi är både en stark tro på att litteratur kan ha effekter som det går att dra nytta av på olika sätt och en experimentlust och en öppenhet för att prova nya arbetsmetoder. Vi menar att detta öppna förhållningssätt till förändring och utveckling av verksamheterna i grunden hör ihop med ett fokus på brukaren. I de verksamheter som vi har undersökt finns det inte alltid en strävan efter att möta brukares behov på just det sätt som forskningen beskriver som biblioterapi, men däremot en stark vilja att verka för brukarnas bästa och att utforma verksamheter som är angelägna för dem. Som vi redan har varit inne på finns det också en öppenhet inför att hitta nya vägar till samarbeten med andra yrkesgrupper än bibliotekarier. Vi menar att flera av studiens intervjupersoner har vad en av intervjupersonerna formulerar som ett "odramatiskt" förhållningssätt till sin profession, där det inte är den egna rollen som kommer i första rummet utan resultatet av verksamheten och brukarna som den riktar sig till. Vi har också kunnat konstatera att det inom verksamheterna finns en vilja att använda sig av litteratur för att genomföra förändringar i samhället, som i exempelvis *Pappa & jag* eller *Godnattsagor inifrån*, i vilka syftet är att bedriva jämställdhetsarbete eller att bygga relationer mellan människor. Vi menar att dessa aspekter, en stark tro på läsningens

kraft och en öppenhet inför nya arbetsmetoder och samarbeten med andra yrkesgrupper, på sikt skulle kunna få konsekvenser för bibliotekarieprofessionen i Sverige och leda till förändringar av den. En sådan förändring skulle kunna vara att bibliotekarier i Sverige i sitt litteraturförmedlande arbete inte bara finner nya sätt att förmedla litteratur utan också nya sätt att använda den på, vilket kan leda till att läsningens nyttoaspekter betonas starkare i litteraturförmedlingssammanhang och tydliggörs för en bredare allmänhet. En annan förändring kan vara ett alltmer utbrett samarbete mellan bibliotekarier och andra professioner, där vårdpersonal endast är ett av många exempel, och där litteratur används som en integrerad del i arbetet.

Utifrån ett professionsperspektiv delar vi Abbotts uppfattning om att bibliotekarieprofessionens framtid är beroende av skapandet av federationsprofessioner. För att kunna arbeta mer renodlat biblioterapeutiskt menar vi att det krävs kompetenser från flera olika yrkesgrupper, vilket i sin tur innebär att de bibliotekarier som vill arbeta biblioterapeutiskt behöver finna både nya samarbetspartners och kanske också andra arenor för sitt biblioterapeutiska arbete.

En väg att utveckla flera av verksamheterna i en mer biblioterapeutisk riktning är att intervjupersonerna tar del av och använder sig av forskning om biblioterapi och läsningens terapeutiska möjligheter för att utarbeta syften med verksamheterna och strategier för att uppnå dem. En annan väg kan vara att inleda samarbeten med terapeuter kring läsningen och samtal om den.

6.2 Reflektioner kring teori- och metodval

I detta avsnitt utvärderar och diskuterar vi vår metod i relation till vårt teoretiska ramverk samt studiens resultat.

I studien har vi valt att kombinera olika metoder genom så kallad triangulering. Vi menar att detta tillvägagångssätt passar vår studies hermeneutiska reflektionsform väl då det under hela studiens process varit en växelverkan mellan fokus på mindre delar och ett helhetsperspektiv. I studien har vi använt oss av ett litteraturmaterial bestående av forskningslitteratur om biblioterapi, kvalitativa intervjuer med sex bibliotekarier och ett teoretiskt ramverk som utgjorts av Abbotts professionsteori. För att ge en bild av detta kan man tänka sig två vågskålar, där den ena vågskålen fylls av litteraturmaterial och den andra av intervjumaterial och själva ramen till bilden består av professionsteorin

Sammanställningen av litteraturmaterialet har varit tidskrävande, men vi anser att det har varit väl investerad arbetstid då det gett studien en stabil grund samt att det gett oss användbara verktyg för att ta fram studiens intervjuunderlag och för att genomföra analysarbetet. Intervjumaterialet samlades in genom kvalitativa intervjuer med sex stycken intervjupersoner. Intervjumaterialet är inte tillräckligt för att kunna göra generella uttalanden om hur förhållandena ser ut i Sverige, utan kan istället ses som ett ”stickprov”. Ett starkt skäl för oss att genomföra intervjuer var att få möjlighet att komma åt intervjupersonernas resonemang kring läsningens effekter och yrkesrollen bibliotekarie. Den kvalitativa undersökningsformen har också varit ett sätt att komma runt användningen av termen biblioterapi, som vi innan vi påbörjade arbetet med studien misstänkte inte användes i någon stor utsträckning av våra

intervjupersoner. Vår förhoppning är att den bristande möjligheten till generalisering i våra sex intervjuer har vägts upp något av den generaliserbarhet som vi har försökt åstadkomma i vår studie genom kombinerandet av metoder.

Valet av teori föll på Abbotts professionsteori. Några av Abbotts begrepp har varit centrala i vår studie. Vi menar att begreppen varit applicerbara och gjort det möjligt att se studiens resultat ur ett professionsteoretiskt perspektiv. Slutsatserna hade kunnat bli annorlunda om vi valt att fokusera på andra begrepp inom Abbotts teori eller om vi valt att använda teorin på ett annorlunda sätt. Vi menar dock efter genomförandet av studien att valet fortfarande är adekvat då det är ett sätt att knyta undersökningen till en av de professionsteoretiker som är vanligt förekommande inom biblioteks- och informationsvetenskaplig forskning.

Sammanfattningsvis vill vi belysa det faktum att en studie kan genomföras på väldigt olika sätt och förstås ur många olika perspektiv vilket leder till att kunskapen som produceras är mångfacetterad. Vi menar dock att våra val av metod och teorier hjälpt oss att uppfylla studiens syfte samt att besvara forskningsfrågorna.

6.3 Avslutande reflektioner och förslag till vidare forskning

Avsikten med vår studie har varit att öka förståelsen kring vad biblioterapi är och om vissa arbetsmetoder som används i ett antal utvalda svenska biblioteksverksamheter med koppling till vård eller socialt arbete kan jämföras med biblioterapi samt om ett sådant arbetssätt kan påverka bibliotekarieprofessionen.

Inom den existerande biblioterapeutiska forskningen finns ett uttalat behov av en precisering av termen biblioterapi. Vi menar att vår studie kan ses som ett bidrag till en sådan precisering då vi gör tydliga jämförelser mellan biblioterapeutisk forskning och svenska biblioteksverksamheter. En precisering av termen kan tydliggöra litteraturens och läsningens medicinska och terapeutiska potential, vilket i sin tur skulle kunna bidra till en utveckling av bibliotekarieprofessionen till en så kallad federationsprofession. En gemensam begreppsvärld anser vi vara en av byggstenarna för ett gott samarbete inom en professionsfederation vilket är ytterligare ett skäl till att precisera termen.

Vår studie och andra liknande studier kan främja biblioterapeutiska verksamheters framväxt i Sverige, då studiens resultat underlättar överförandet av befintlig kunskap och erfarenhet. Det kan i sin tur leda till att biblioterapeutiska verksamheter i framtiden kommer att bedrivas i Sverige på ett mer strategiskt sätt och med tydligare terapeutiska syften än vad som är fallet idag. Vi antar att ett sådant överförande i förlängningen även skulle vara de svenska bibliotekens användare till nytta och därmed komma samhället till del i vidare bemärkelse.

Vi menar också att den här typen av undersökningar är viktiga för bibliotekarieprofessionens framtid då den synliggör bibliotekariens kompetensområde. Studien visar även på hur arbetet inom en profession kan bedrivas i samarbete med andra, en så kallad federationsprofession, där de enskilda

professionernas positioner genom att samverka snarare stärks än försvagas, vilket är viktigt för bibliotekarieprofessionens fortlevnad.

I studien har vi sett att forskning om biblioterapi i Sverige utförs i begränsad skala. Däremot verkar det finnas ett intresse för biblioterapi bland studenter inom biblioteks-och informationsvetenskap då flera examensarbeten undersöker termen på olika sätt, vilket kan vara en signal om att det i framtiden kommer att genomföras fler svenska studier om detta. Vi delar uppfattningen inom forskningsläget att det behövs uppdaterade och tillförlitliga studier om biblioterapeutiska verksamheter. För att sådana studier ska vara möjliga att genomföra måste termen preciseras än mer. Läsningens effekter, både positiva och negativa, menar vi bör utforskas i högre grad och även den problematik som kan uppstå i de fall där brukare blir tilldelade litteratur som riskerar att försämra deras hälsa snarare än förbättra den. Vi menar också att det finns en framtid för utökat samarbete mellan bibliotekarier och läkare och annan vårdpersonal där den samlade kunskapen och kompetensen kan främja den vård och det sociala arbete som erbjuds såväl barn som vuxna.

7 Litteraturförteckning

Abbott, A. (1988). *The system of professions. An essay on the division of expert labour*. Chicago: The university of Chicago press.

Abbott, A. (1998). Professionalism and the future of librarianship. *Library Trends*, 46 (3), ss. 430-443.

Ahrne, G. & Svensson, P. (2011). *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.

Aineland, J. (2008). *Biblioterapi på sjukhus - En kvalitativ undersökning av sjukhusbibliotekariers syn på biblioterapi*. Masteruppsats. Högskolan i Borås. Borås: Högskolan.

Alvesson, M. & Sköldberg, K. (1994). *Tolkning och reflektion – Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur.

Brante, T. (2009). Vad är en profession? – Teoretiska ansatser och definitioner. I Lindh, M (red.) *Vetenskap för profession*. Borås: Högskolan, ss.15-34.

Brewster, L. (2009). Books on prescription: bibliotherapy in the United Kingdom. *Journal Of Hospital Librarianship*, 9(4), ss. 399-407.

Brewster, E. (2011). *An investigation of experiences of reading for mental health and well-being and their relation to models of bibliotherapy*. Diss. University of Sheffield, England.

Frude, N. (2005). Focus on ... Book Prescriptions -- A Strategy for Delivering Psychological Treatment in the Primary Care Setting. *Mental Health Review*, 10 (4), ss. 30-33.

Heath, M., Sheen, D., Leavy, D., Young, E. & Money, K. (2005). Bibliotherapy: A Resource to Facilitate Emotional Healing and Growth. *School Psychology International*, 26 (5), ss. 563-580.

Jack, S. & Ronan, K. (2008). Bibliotherapy: practice and research. *School Psychology International*, 29(2), ss. 161-182.

Jones, J. (2006). A Closer Look at Bibliotherapy. *Young Adult Library Services*, 5 (1), ss. 24-27.

- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Kåring Wagman, A. (2008). *Bibliotekarien och professionen – en forskningsöversikt*. Svensk Biblioteksförning.
- Larsson, L. (2012). Om värdet av att läsa skönlitteratur. I SOU 2012:10, Litteraturutredningen. *Läsarnas marknad, marknadens läsare – en forskningsantologi*.
- Levin, L. & Gildea, R. (2013). Bibliotherapy: tracing the roots of a moral therapy movement in the United States from the early nineteenth century to the present. *Journal Of The Medical Library Association*, 101 (2) ss. 89-91.
- Lu, Y. -L. (2008). Helping Children Cope, Children & Libraries. *The Journal Of The Association For Library Service To Children*, 6 (1) ss. 47-49.
- McCulliss, D. (2012). Bibliotherapy: Historical and research perspectives. *Journal Of Poetry Therapy*, 25, 1, ss. 23-38.
- McCulliss, D. & Chamberlain, D. (2013). Bibliotherapy for youth and adolescents-School-based application and research. *Journal Of Poetry Therapy*, 26 (1) ss. 13-40.
- Palm, A. (2009). Egenart, egenskaper, egenvärden. Bidrag till en litterär värdeteori. I Mortensen Anders (red.) *Litteraturens värden*. Eslöv: Brutus Östlings bokförlag Symposion.
- Papunen, R. (2004). Biblioteket - en informationscentral eller en plats att växa som människa? I Ihanus, J. (red.) *Att tiga eller att tala. Litteraturterapi - ett sätt att växa*. Helsingfors: Btj.
- Pehrsson, D.-E., & McMillen, P. (2007). *Bibliotherapy: Overview and implications for counselors*. Alexandria: VA: American Counseling Association.
- Persson, M. (2011) Den friska boken och den sjuka läsaren: Om litteratur som medicin. *Educare - Vetenskapliga skrifter 2011:1 Tema: Svenska med didaktisk inriktning*. Lärarutbildningen Malmö Högskola. Malmö: Högskolan.
- Rubin, R.-J. (1978). *Using biblioterapi. A guide to theory and practice*. London: Oryx Press.
- Sundin, O. (2006). *Informationsstrategier och yrkesidentiteter - en studie av sjuksköterskors relation till fackinformation vid arbetsplatsen*. Diss. Högskolan i Borås och Göteborgs universitet. Borås: Valfrid.
- Rennstam & Wästerfors, i Ahrne G. & Svensson, P. (2011). *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.

Yin, R.- K. (2013). *Kvalitativ forskning från start till mål*. Lund: Studentlitteratur.

8 Bilagor

8.1 Bilaga 1 - Intervjustöd

Bakgrund

Berätta om din utbildning!

Hur länge har du arbetat som bibliotekarie och på vilken typ av bibliotek?

Vilka är dina huvudsakliga arbetsuppgifter när du inte jobbar med "X"?
"X"

Kan du berätta om bakgrunden till "X"?

Kan du berätta om hur "X" går till?

Hur går resonemanget kring de arbetsmetoder som ingår i "X"?

Vilka är dina arbetsuppgifter när du jobbar med "X"?

Tycker du att ditt arbete med "X" skiljer sig åt från ditt tidigare/andra arbete som bibliotekarie? Hur?

Vilken kompetens tycker du är viktig att ha när man arbetar med "X"?

Vad tänker du om framtiden för "X"? (Kommer "X" att utvecklas och i så fall hur?)

Litteraturförmedling

Hur sker valet av den litteratur som ingår i "X"? Beskriv resonemanget!

Vilka litterära genrer används i "X"? Varför?

Är (deltagarna) involverade i valet av litteratur? På vilket sätt?

Hur motiverar ni deltagarna att läsa litteraturen?

Hur tror du att den litteratur som ingår i "X" kan påverka deltagaren?

Bibliotekariens identitet

Anser du att det är viktigt att en bibliotekarie är involverad i "X"? Varför/Varför inte?

Tycker du att "X" påverkar dig i ditt arbete som bibliotekarie utanför "X"? Hur?

Avslutningsvis

Finns det något material om "X" (t.ex. broschyr, hemsida, etc.)?

Är det något du vill tillägga?

Går bra att vi kontaktar dig ifall ytterligare frågor dyker upp?

8. 2 Bilaga 2 - Analysfrågor

Nedanstående frågor har vi använt för att analysera insamlad data från våra intervjuer.

1. Hur går verksamheten till? (konkret nivå)
 - 1.1 Vilka moment består den av?
 - 1.2 Vilken är målgruppen?
 - 1.3 Vad hör till bibliotekariens uppgifter?
 - 1.4 Bedrivs verksamheten tillsammans med andra yrkesgrupper och i så fall vilka?
2. Hur planeras verksamheten? (abstrakt nivå, process)
 - 2.1 Vad vill man åstadkomma med verksamheten? Syftet med verksamheten?
 - 2.2 Påverkar brukarna utvecklingsarbetet? I så fall på vilket sätt?
 - 2.3 Vilka resonemang förs av bibliotekarierna?
 - 2.4 Vem fattar beslut kring verksamhetens delar?
3. Bibliotekariens roll
 - 3.1 Bibliotekariens bakgrund, utbildning och yrkeslivserfarenhet.
 - 3.2 Hur ser bibliotekariens och brukarnas relation ut?
 - 3.3 Vad tillför bibliotekarien till verksamheten? Varför behövs en bibliotekarie?
 - 3.4 Vad tillför de andra yrkesgrupperna till verksamheten? Varför behövs de andra?
4. Litteraturens effekter på brukare
 - 4.1 Hur resonerar bibliotekarien kring litteraturens effekter på läsaren, i de specifika verksamheterna och i allmänhet?
 - 4.2 Vilken möjlighet har brukaren att påverka urvalet?
 - 4.3 Hur resonerar bibliotekarien kring urvalet och inköp?

8.3 Bilaga 3 - Presentation av forskare och textförfattare

Elisabeth (Lizzy) Brewster, UK, forskare inom området health service (vår översättning: vård och omsorg). Med bakgrund inom humaniora, historia och en master i biblioteksvetenskap. 2011 skrev hon en avhandling om biblioterapi.

Neil Frude, UK, professor i psykologi. Har under många år arbetat som psykolog med klinisk verksamhet, pedagog samt professionell handledare. Har skrivit flera böcker och 2003 etablerade han en ny metod book prescription (vår översättning: böcker på recept).

Melissa Allen Heath, USA, docent vid Texas A&M University. Specialiserar sig på biblioterapi, sorg och skolbaserade krisinterventioner.

Kevin R. Ronan, Australien, professor och psykolog med flera års erfarenhet av kliniskt arbete i USA och Australien. Idag chef för Clinical Masters Training Program (psykologi) vid CQ University Australia.

Len Levin, USA, chef för Education and Clinical Services på Lamar Soutter Library, University of Massachusetts Medical School. Har en master i biblioteks-och informationsvetenskap och en master i "Arts in Psychology and Religion". Har arbetat som chefsbibliotekarie vid ett amerikanskt forskningsbibliotek.

Ruthann Gildea, USA, bibliotekarie på sjukhusbiblioteket på Butler Hospital. Har en master i biblioteks-och informationsvetenskap.

Lisbeth Larsson, Sverige, professor Litteraturvetenskap vid Göteborgs Universitet. Har huvudsakligen forskat och publicerat inom fyra områden: biografiforskning, litteraturteori, litteraturhistoria och populärkultur.

Ya- Ling Lu, USA, docent vid fakulteten för biblioteks-och informationsvetenskapliga vid Rutgers University. Bakgrund i informationsvetenskap och litteraturvetenskap. Forskar inom områden som ungdomsvård, ungas läsning och informationsbeteende.

Debbie McCullis, USA, arbetar som författare, hälsorådgivare och Certified Applied Poetry Facilitator med fokus på skrivande. Har en master i Fine Arts.

Riitta Papunen, Finland, är lärare, bibliotekarie författare och biblioterapeut (litteraturterapeut) vid Joensuu Universitet.

Dale-Elizabeth Pehrsson, USA, professor på fakulteterna Counselor Education och Education and Human Services vid Central Michigan University. Utöver sin forskning har hon lång erfarenhet av att arbeta med barn och föräldrar både som kurator och sjuksköterska.

Paula McMillen, USA, doktor i klinisk psykologi och har en master i biblioteksvetenskap. Hon har lång erfarenhet av att arbeta hälsofrämjande både som bibliotekarie och psykolog. Idag är hon engagerad i ett biblioterapiprojekt.

Rhea Joyce Rubin, USA, är utbildad bibliotekarie och har i många år arbetat som en bibliotekskonsult med specialisering att nå nya målgrupper. Hon är författare och har skrivit tretton böcker och många vetenskapliga artiklar.

8.4 Bilaga 4 - Arbetsfördelning

Denna uppsats är en produkt av ett gemensamt arbete på lika villkor. Under hela vår arbetsprocess har vi haft ett tillåtande klimat för oändliga diskussioner och ett ifrågasättande av arbetsprocessen och vårt material.

Under terminens gång har vi i perioder arbetat mer intensivt tillsammans och i andra perioder har vi skrivit var för sig. Vi har hela tiden haft regelbundna möten där vi fört anteckningar och gjort listor över vad vi ska prioritera inför nästa gång.

Samtliga intervjuer genomfördes tillsammans och såväl för- och efterarbete har gjorts av oss båda. Själva transkriberingen av intervjuerna delade vi upp jämnt emellan oss. Under rubriken ”Bearbetning av data” i uppsatsen beskriver vi bland annat hur vi provat oss fram vad gäller urval och analysarbetet av vårt empiriska material. Vi bestämde oss för att det bästa resultatet når vi genom att gå igenom samtliga intervjuer och hela litteraturmaterialet tillsammans och bearbeta materialet med hjälp av våra analysfrågor.

Under själva sammanställningen av uppsatsen har vi både skrivit tillsammans och var för sig. De delar som vi delat upp har vi sedan bytt emellan oss så att all text har gått igenom av oss båda. Även denna sista del av arbetsprocessen har färgats av många diskussioner och reflektioner oss emellan.